

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องหน้าที่ของวัฒนธรรมอาหารอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมนั้น ได้มีการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องซึ่งจะนำมาเสนอ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม (Culture)
2. แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation)
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change)
4. แนวคิดเกี่ยวกับศาสนา (Religion)
5. แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม
6. ทฤษฎีการหน้าที่นิยม (Functionalism)
7. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม (Culture)

ความหมายของวัฒนธรรม

เมื่อทุกสังคมมีวัฒนธรรม แต่ละสังคมจึงต่างให้นิยามความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” และความหมายที่ชนส่วนใหญ่เข้าใจหรือตีความนั้น คำว่า “วัฒนธรรม” จึงหมายถึง สิ่งที่ดีงาม วัฒนธรรม (Culture) มาจากรากศัพท์ภาษาละตินสองคำคือ Colere แปลว่า การปลูกฝังหรือสั่งสอน และ Cultus ซึ่งแปลว่า การปลูกฝัง หรือการอบรม เมื่อรวมกันเป็นคำว่า Culture ใช้ในความหมายที่กว้าง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ตกทอดเป็นมรดกทางสังคม¹

เอ็ดเวิร์ด บี โทเลอร์ (Edward B. Tylor) ผู้ที่ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้อย่างเป็นสากล ได้กล่าวว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งทั้งหมดที่มีลักษณะซับซ้อน ซึ่งได้รวมเอาความรู้ ความเชื่อ จริยธรรม กฎหมาย ความสามารถ และอุปนิสัยที่บุคคลได้ไว้ในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคม²

¹ เสาวนีย์ จิตต์หมวด, วัฒนธรรมอิสลาม (กรุงเทพฯ: กองทุนสง่ารัฐจิระอัมพร, 2535), หน้า 1.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

พระอนุমানราชชน¹ ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมในทางมานุษยวิทยาไว้ว่า หมายถึง สิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของสังคม คนในสังคมนั้นจะคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร มีความเชื่ออย่างไร ก็แสดงออกให้ปรากฏเป็นรูปภาษา ประเพณี กิจกรรมงาน การละเล่น การศาสนา เป็นต้น ตลอดจนสิ่งต่างๆ ที่คนในสังคมส่วนรวมสร้างขึ้น เช่น สิ่งอันจำเป็นแก่วิถีชีวิตและการครองชีพ มีเรื่องปัจจัยสี่ เครื่องมือเครื่องใช้เหล่านี้เป็นต้น ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ที่สำคัญออกให้ปรากฏเห็นเป็นสิ่งที่ต่างๆ ดังกล่าวมาข้างต้น รวมทั้งหมคนั้นย่อมมีการสะสม ให้ความรู้ไว้ในความจำจดไว้ในหนังสือและสิ่งต่างๆ ที่สร้างขึ้น แล้วถ่ายทอดไว้ให้แก่ชนรุ่นหลังเป็นมรดกตกทอด สืบต่อกันมาทุกชั่วอายุคน มีการเพิ่มเติมเสริมสร้างสิ่งใหม่ และปรับปรุงสิ่งเก่าให้เข้ากันได้ และมีความเจริญก้าวหน้าเรื่อยไปเป็นลำดับมา จะเห็นว่า ประเพณีก็เป็นส่วนหนึ่งหรือส่วนใหญ่ เกือบทั้งหมดของวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นประเพณีจะมีลักษณะอย่างไรก็เนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมด้วยประการหนึ่ง

งามพิศ สัตย์สงวน¹ ได้กล่าวว่า สังคมในปัจจุบันมักเป็นสังคมขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกไม่ต่ำกว่าหมื่นแสนล้านๆ คนขึ้นไป และพลเมืองในแต่ละสังคมมีการแบ่งออกเป็นหลายกลุ่มที่แตกต่างกัน ทำให้กลายเป็นสังคมที่มีความแตกต่างกันไปในหมู่สมาชิกของสังคม สังคมดังกล่าวจึงมักมีวัฒนธรรมใน 2 ระดับ คือ วัฒนธรรมหลัก (Mainculture) และวัฒนธรรมย่อย (Subculture) วัฒนธรรมหลัก หมายถึง วัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ในสังคม หากเป็นสังคมชาติ วัฒนธรรมหลักก็คือวัฒนธรรมประจำชาติ วัฒนธรรมหลักของสังคมไทยก็คือวัฒนธรรมที่คนไทยมีอยู่ร่วมกัน เช่น ภาษาไทย พระพุทธศาสนา ระบอบการเมือง การปกครอง การศึกษาที่จัดโดยรัฐบาลไทย ค่านิยมทางสังคมประเพณีต่างๆ เช่น สงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ พิธีกรรมที่สำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น ส่วนวัฒนธรรมย่อย หมายถึง วัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มีความแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ในสังคม วัฒนธรรมย่อยในสังคมไทย ได้แก่ วัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายมอญ จีน มุสลิม ลาว เป็นต้น นอกจากนี้ วัฒนธรรมย่อยในสังคมไทยอื่นๆ ได้แก่ ภูมิภาคต่างๆ อาชีพ เพศ และอายุ เป็นต้น

¹ พระอนุมานราชชน, วัฒนธรรมเบื้องต้น (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2509), หน้า 4-5.

¹ งามพิศ สัตย์สงวน, หอถัมภ์มานุษยวิทยาวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 30-32.

สุพัตรา สุภาพ^๑ กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยมนุษย์ มนุษย์จะเป็นผู้สร้าง รักษา ถ่ายทอด และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีวัฒนธรรม กล่าวคือ มนุษย์มีวิธีการเรียนรู้รับช่วงสืบต่อกันมา ตลอดจนสร้างสรรค์เพิ่มเติม การที่มนุษย์สร้างสรรค์วัฒนธรรมได้ก็เพราะมนุษย์มีลักษณะทางกายภาพและจิตใจที่พิเศษเหนือกว่าสัตว์ทั้งปวง และสิ่งนี้เองทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ เพราะวัฒนธรรมทำให้คนเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน ดังนี้^๒

1. องค์คติ (Concept) หมายถึง ความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา ความเข้าใจ อุดมการณ์ เช่น อุดมการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง ความเข้าใจในเรื่องมนุษย์ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียว ฯลฯ ซึ่งองค์คตินี้จะเป็นสิ่งที่มีบทบาทสำคัญมากในวัฒนธรรม เพราะจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตของมนุษย์
2. องค์การ (Organization) หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดตั้งขึ้นโดยอาจมีกฎระเบียบแบบแผน ซึ่งเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตาม เช่น กลุ่ม ชมรม สมาคม เป็นต้น
3. องค์พิธีกรรม (Usages) หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงออกมาในรูปแบบหรือพฤติกรรมต่างๆ เช่น การทำความเคารพ พิธีการเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การตาย เป็นต้น
4. องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นที่มีรูปร่างสามารถจับต้องได้ เรียกว่า วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น ที่อยู่อาศัย รถยนต์ เครื่องมือเครื่องใช้ และสิ่งที่ไม่มรูปร่าง เช่น ศาสนา ภาษา ศิลปะ เป็นต้น

จากความหมายและองค์ประกอบของวัฒนธรรมข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความหมายกว้างครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี วิทยาการต่างๆ และรวมถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดและกระทำขึ้น ในฐานะของการเป็นสมาชิกของสังคม

^๑ สุพัตรา สุภาพ, *สังคมวิทยา* (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2540), หน้า 34

^๒ เสาวนีย์ จิตต์หมวก, *วัฒนธรรมอิสลาม*, หน้า 3-4.

ประเภทของวัฒนธรรม

จากองค์ประกอบของวัฒนธรรมข้างต้น ทำให้สามารถแบ่งวัฒนธรรมได้ 2 ประเภท คือ ⁷

1). วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จะต้องสัมผัสได้ เพราะมันเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่มีรูปร่างขนาดและน้ำหนักที่แตกต่างกันไปตั้งแต่จอบเสียม มีด ภาชนะ บ้าน รถยนต์ รถไฟ จนถึงเครื่องจักรกลประเภทต่างๆ และมนุษย์อาจไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ โดยปราศจากสิ่งของเครื่องใช้บางอย่างได้ เช่น เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น

2). วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non Material Culture) หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้องสัมผัสไม่ได้ เพราะไม่มีรูปร่าง ขนาด หรือน้ำหนัก แต่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์มาก ซึ่งวัฒนธรรมประเภทนี้แบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทย่อย คือ

2.1) สถาบันสังคม คือ ส่วนของวัฒนธรรมที่เข้ามามีจัดการกับปัญหาพื้นฐานของสังคม สถาบันสังคมจึงแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้ คือ สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา ศาสนา การแพทย์สาธารณสุข เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าสถาบันสังคมคือ หัวใจของวัฒนธรรม

2.2) วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม คือ วัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคม ซึ่งวัฒนธรรมบางอย่างจะเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการและบางอย่างไม่เป็นทางการ วัฒนธรรมประเภทนี้แบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทย่อย คือ

ก). ศาสนา ในหลักศาสนาจะมีข้อห้ามต่างๆ เช่น ศาสนาพุทธมีข้อกำหนดศีลห้า ซึ่งห้ามมิให้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต พุคปลด ลักทรัพย์ ดื่มของมึนเมา เป็นต้น ศาสนาจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการควบคุมสังคมที่สำคัญประเภทหนึ่ง

ข). ความเชื่อทางสังคม คือ ระบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่เป็นของคนจำนวนมากในสังคม เช่น ในสังคมไทย คนไทยจำนวนมากมีความเชื่อในเรื่องนรก สวรรค์ บุญ บาป การทำบุญและโลกหน้า ซึ่งความเชื่อต่างๆ ของคนจำนวนมากในสังคมนี้มีผลช่วยในการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ในระเบียบได้

ค). ค่านิยมคือ มาตรฐานที่ใช้วัดคุณค่าว่า สิ่งใดเป็นสิ่งที่มีความค่าในสังคมบ้าง เมื่อสิ่งใดมีค่าคนในสังคมก็มีความต้องการอยากมีอยากได้ ซึ่งความเชื่อในค่านิยมของสังคมเช่นนี้ มีผลทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมขึ้นได้เช่นกัน

ง). ประเพณีต่างๆ ในสังคมแต่ละสังคมย่อมมีประเพณีต่างๆ ที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นระยะเวลาช้านาน ประเพณีบางอย่างของไทยมีอายุหลายร้อยปี เช่น ประเพณี สงกรานต์ ลอยกระทง เข้าพรรษา บวชนาค เป็นต้น ซึ่งเมื่อคนในสังคมยึดถือปฏิบัติตามประเพณี ย่อมมีผลทำให้เกิดความมีระเบียบเรียบร้อยในสังคมขึ้นได้

จ). กฎหมาย หมายถึง เครื่องมือที่ใช้ในการควบคุมทางสังคมโดยตรง โดยเฉพาะในสังคมสมัยใหม่ที่กฎหมายมีความสำคัญมาก เพราะการมีสภาพบังคับและบทลงโทษของกฎหมายมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความมีระเบียบในสังคม

2.3) ศิลปะ เป็นที่ถกเถียงกันในหมู่นักวิชาการว่า ศิลปะเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุหรือไม่ ในสายตาของศิลปินมักมองศิลปะเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ทั้งที่ความจริงแล้วสิ่งที่เรียกว่า ศิลปะ อาจเป็นได้ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เพราะ คำว่า “ศิลปะ” ในที่นี้ หมายถึง การสร้างสรรค์ในด้านต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ดนตรี นาฏศิลป์ และวรรณกรรม เป็นต้น

2.4) ภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่ใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ซึ่งภาษาในที่นี้ หมายถึง ภาษาพูด ภาษาเขียน รวมทั้งกิริยาท่าทางต่างๆ ด้วย

2.5) พิธีกรรม เน้นเฉพาะวิธีที่ต้องทำในแต่ละขั้นตอนของประเพณีต่างๆ เช่น ในงานศพ จะประกอบไปด้วยพิธีต่างๆ ที่ต้องทำในช่วงเวลาที่ต่างกันออกไป พิธีบางอย่างต้องทำก่อนพิธีอื่นๆ เช่น การอาบน้ำศพและแต่งตัวศพต้องมาก่อนการรดน้ำศพ เป็นต้น

หน้าที่ของวัฒนธรรม

ไม่มีสังคมใดดำรงอยู่ได้โดยปราศจากวัฒนธรรม ฉะนั้น วัฒนธรรมย่อมมีความสำคัญ ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้⁸

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เมื่อวัฒนธรรมแตกต่างกัน วิถีการดำเนินชีวิต หรือพฤติกรรมจึงแตกต่างกัน
2. วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละสังคม เช่น สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ควบคุมและสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้แก่สังคม
4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อำนวยความสุข ความสะดวกสบายให้แก่มนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัฒนธรรมทางวัตถุหรือเทคโนโลยี

ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ถ้าหากเรามีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของแต่ละสังคมแล้ว ย่อมทำให้เราสามารถเข้าใจพฤติกรรมของคนในแต่ละสังคม ตลอดจนปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างถูกต้อง

2. แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation)

การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation) ถือเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการติดต่อระหว่างวัฒนธรรมที่เป็นผลมาจากการที่ปัจเจกชนหรือกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ แทนที่วัฒนธรรมของตนเองโดยวัฒนธรรมอื่นๆ ซึ่งปัจจัยที่ช่วยเสริมหรือช่วยกีดกันกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ต่างๆ

⁸ เสาวนีย์ จิตต์หมวด, วัฒนธรรมอีสาน, หน้า 4.

งามพิศ สัตย์สงวน⁹ ได้กล่าวถึง การผสมผสานทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการติดต่อระหว่างวัฒนธรรมเป็นผลมาจากการที่เอกชนหรือกลุ่มคนต่างๆ แทนที่วัฒนธรรมของตนโดยวัฒนธรรมอื่น ปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นแล้ว กำลังเกิดขึ้นและจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตด้วย เช่น การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม การเปลี่ยนสัญชาติ และการกระทำอื่นๆ ที่ทำให้กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดเร็วขึ้น กระบวนการผสมผสานจะเกิดขึ้นเหมือนกัน ถึงแม้ว่าปัจจัยที่ช่วยเสริมหรือกีดกันกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ต่างๆ กระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นในระดับวัฒนธรรมย่อยด้วย เพราะการติดต่อระหว่างกลุ่มคนต่างๆ สำหรับสังคมไทยปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อรัฐบาลพยายามเร่งรัดพัฒนาชนบทและชนกลุ่มน้อยต่างๆ โดยเฉพาะชาวเขาและมุสลิม ขณะนี้รัฐบาลกำลังใช้นโยบายการผสมผสานทางวัฒนธรรม คือ การทำให้ชาวเขาและมุสลิมมีจิตสำนึกว่าเป็นคนไทย โดยการพูดภาษาไทย นับถือศาสนาพุทธ เข้าศึกษาในโรงเรียนที่จัดโดยรัฐบาลไทย และมีค่านิยมวัฒนธรรมไทยบางอย่าง เหมือนรัฐบาลประสบความสำเร็จในการจูงใจชาวเขาบางเผ่าบางกลุ่ม แต่ยังมีปัญหาสำหรับมุสลิมสำหรับชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่นๆ เหมือนว่าคนจีนในสังคมไทยจะมีระดับของการผสมผสานและรับวัฒนธรรมไทยในระดับสูง ในอนาคตอัตราการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในสังคมไทยจะเร็วยิ่งขึ้น และน่าเป็นห่วงว่า อาจไม่มีวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยให้เห็นอีกต่อไป ยกเว้นชาวไทยมุสลิม นอกจากนี้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยคงจะได้รับผลกระทบจากปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมดังกล่าวอย่างแน่นอน

การผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) คือ การที่ชนกลุ่มใหญ่ต้องการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อย โดยการให้ชนกลุ่มน้อยสิ้นสุดการเป็นชนกลุ่มน้อย เพื่อให้ความแตกต่างที่เกิดขึ้นนั้นให้หมดไป เช่น ถ้ามีความแตกต่างในเรื่องศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ให้ชนกลุ่มน้อยละทิ้งความแตกต่าง โดยทิ้งเอกลักษณ์ของตน และรับเอาเอกลักษณ์ของชนกลุ่มใหญ่¹⁰ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ในระดับวัฒนธรรมย่อย เพราะการติดต่อระหว่างกลุ่มต่างๆ เช่น สังคมไทยปัจจุบันนี้กำลังใช้นโยบายของการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับประชาชนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเพราะชาวเขาเผ่าต่างๆ ชาวจีน และมุสลิมที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยที่จะทำให้พวกเขาเหล่านี้มีจิตสำนึก ความเป็นไทยร่วมกัน โดยการพูดภาษาไทย เข้าศึกษาในโรงเรียนไทย เป็นต้น

⁹ งามพิศ สัตย์สงวน, *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*, หน้า 39.

¹⁰ เสาวนีย์ จิตต์หมวด, *กลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม* (กรุงเทพมหานคร: กองทุนสง่างูจิระอัมพร, 2538), หน้า 6.

เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีในกลุ่มประชาชนของคนไทย ตามที่ ขจักษ์ บุรุษพัฒน์¹¹ กล่าวไว้ว่า การผสมกลมกลืน (Assimilation) หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ความแตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีของชนกลุ่มต่างๆ ภายในประเทศหมดสิ้นไป จนบรรลุถึงความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมอย่างเพียงพอ

แนวคิดกลุ่มชาติพันธุ์ในการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) เรดฟิลด์ (Redfield) ลินตัน (Linton) และเฮอส์โกวิทส์ (Herskovits) ได้ให้นิยามของการผสมผสานทางวัฒนธรรมว่า “ปรากฏการณ์ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่กลุ่มบุคคลซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกัน (กลุ่มชาติพันธุ์) เข้ามาติดต่อกัน ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนวัฒนธรรมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือทั้งสองกลุ่ม”¹²

พจนานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา อธิบายว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอันเนื่องจากการที่กลุ่มบุคคลที่ต่างวัฒนธรรมกัน มีการติดต่อโดยตรงต่อเนื่องกัน ซึ่งมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบอย่างวัฒนธรรมดั้งเดิมของ กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม อย่างไรก็ตาม แต่ละกลุ่มก็คงดำรงวิถีชีวิตตามแบบอย่างวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ของตนอยู่ ไม่ได้ถูกทำให้สมานกลมกลืนกันไปในกลุ่มหนึ่งเดียว¹³

อมรา พงศาพิชญ์¹⁴ ได้อธิบายความหมายที่ใกล้เคียงกับการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) ได้แก่ คำว่า “การผสมกลมกลืน” (Assimilation) หมายถึง การที่สมาชิกของกลุ่ม ชาติพันธุ์หนึ่งรับเอาวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่งในทุกกรณี จนทำให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์เดิม มีการยอมรับสถานภาพว่ามีฐานะในสังคมเช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่นๆ โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าในกรณีใดๆ และเจ้าตัวเองก็มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ และประพฤติปฏิบัติ เหมือนกับสมาชิกคนอื่นๆ ของสังคมนั้นๆ ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งงานเข้ากับสมาชิกของสังคมไทย นโยบายของรัฐ และระบบการศึกษา เป็นต้น

¹¹ ขจักษ์ บุรุษพัฒน์, ปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: แพรวทิศา, 2515), หน้า 3.

¹² จวีวรรณ ประจวบเหมาะ, “กลุ่มชาติพันธุ์” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมศึกษา 4, 2526, หน้า 207.

¹³ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป, 2532), หน้า 4.

¹⁴ อมรา พงศาพิชญ์, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 38.

ดังนั้น เมื่อได้พิจารณาความหมายของการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) และการผสมกลมกลืน (Assimilation) จะเห็นได้ว่า การผสมผสานและการผสมกลมกลืนนั้น มีความหมายที่แตกต่างกัน คือ การผสมผสานทางวัฒนธรรมยังคงเหลือแบบอย่างวัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์เดิมของกลุ่มคน ส่วนการผสมกลมกลืน (Assimilation) สมาชิกของชาติพันธุ์หนึ่ง จะยอมรับค่านิยมและวัฒนธรรมของอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งมา จนทำให้ไม่หลงเหลือเอกลักษณ์เดิมของกลุ่มคน¹⁵

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change)

งามพิศ สัตย์สงวน¹⁶ ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมนั้นไม่อยู่นิ่ง แต่จะค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป เมื่อผู้มีอำนาจในสังคมบอกว่า “ให้พยายามรักษาวัฒนธรรมของเราไว้” คนส่วนใหญ่มักสมมติหรือคิดว่าวัฒนธรรมนั้นอยู่นิ่ง และถ้ามนุษย์ไม่ตั้งใจที่จะเปลี่ยนมันๆ ก็จะเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตามข้อสมมติฐานที่ว่ามานั้นผิด เพราะว่าวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ไม่ว่ามนุษย์จะวางแผนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ก็ตาม วัฒนธรรมก็จะเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพราะ การเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรม

สนิท สมัครงการ¹⁷ ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงในระเบียบประเพณี ธรรมเนียมวิถีปฏิบัติต่างๆ ของคนในสังคม วัฒนธรรมอาจจะเปลี่ยนแปลงไป เพราะสาเหตุที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) การประดิษฐ์คิดค้น (Invention) ซึ่งรวมทั้งการสร้างเทคนิควิทยาใหม่ๆ (New Technology) และการคิดสร้างธรรมเนียมประเพณี หรือระบบความเชื่อใหม่ๆ เมื่อได้มีการยอมรับและนำไปใช้กันอย่างแพร่หลายในสังคม ย่อมถือว่ามีแบบแผนการดำเนินชีวิตอย่างใหม่เกิดขึ้นแล้ว และถ้าแบบแผนดังกล่าวมีความคงอยู่นานมากกว่าหนึ่งชั่วอายุคนขึ้นไป ก็นับว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นแล้วอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม (Enculturation) ได้มีโอกาสดำเนินไปได้ 2) วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงไปด้วยวิธีการขอยืมหรือลอกเลียนแบบกัน (Cultural Borrowing) นั้น ปรากฏว่ามีอยู่เสมอมาในสังคม

¹⁵ นิยพรรณ วรรณศิริ, มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2533), หน้า 57-60.

¹⁶ งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, หน้า 42.

¹⁷ สนิท สมัครงการ, การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเคชั่น, 2525), หน้า 15-18.

มนุษย์ต่างๆ ที่มีต่อการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่นๆ การติดต่อทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การติดต่อโดยตรงก็คือการที่คนต่างวัฒนธรรมกันได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนความคิด ค่านิยม และพฤติกรรมต่อกัน ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ในหลายรูปแบบ อาทิ การทูต การค้า การศึกษาในต่างประเทศ รวมไปถึงการเผยแพร่ศาสนาของคณะธรรมทูตต่างๆ และการอพยพเข้ามาหาถิ่นของคนต่างสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น การที่คนต่างวัฒนธรรมมีโอกาสได้พบเห็นแบบอย่างของวัฒนธรรมอื่นๆ ที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของคนอยู่ในเวลาที่นานพอสมควรอาจเป็นสาเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งหรือในบางส่วนของวัฒนธรรมทั้งสองก็ได้ นอกจากการติดต่อโดยตรงแล้ว วัฒนธรรมยังอาจติดต่อกันได้โดยผ่านสื่อต่างๆ ที่มีใช้ตัวบุคคลได้อีกก็คือสื่อมวลชน ซึ่งรวมทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น

4. แนวคิดเกี่ยวกับศาสนา (Religion)

การที่จะเข้าใจเรื่องหน้าที่ของวัฒนธรรมอาหารอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม จำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงห้วงมโนทัศน์ของศาสนา และพยายามทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับศาสนา เพราะศาสนาเป็นระบบความเชื่อที่มีความสำคัญยิ่งต่อปัจเจกชนและสังคมมุสลิมในทุกๆ ด้าน จนอาจกล่าวได้ว่า ศาสนาอิสลามเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ได้วางรูปแบบแห่งพฤติกรรมของมุสลิมไว้ตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งมุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามครรลองของศาสนาอย่างเคร่งครัด¹⁸

ศาสนาเป็นพฤติกรรมด้านหนึ่งของมนุษย์ในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ และเหตุผลที่ว่าทำไมศาสนาจึงมีความจำเป็นนั้น จะเห็นได้จากความเป็นจริงที่ว่า ความเป็นปึกแผ่นของสังคมมนุษย์นั้นเกิดจากการยึดเหนี่ยวคุณค่าค่านิยมและจุดหมายสูงสุดบางอย่างในระหว่างสมาชิกเป็นสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ซึ่งนักมานุษยวิทยาได้แบ่งประเภทพฤติกรรมของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1). ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน 2). ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ 3). ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ และความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมที่กำลังพัฒนา

¹⁸ เสาวนีย์ จิตต์หมวด, วัฒนธรรมอิสลาม, หน้า 14.

หรือสังคมที่พัฒนาแล้วก็ตาม ซึ่งนักมานุษยวิทยาเรียกปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ว่า “ศาสนา”¹⁹ และตามที่ อีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) ได้ศึกษาค้นหาแหล่งที่มาของสถาบันศาสนาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจต่อความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม และบทบาทหน้าที่ทางศาสนาที่มีต่อแนวความคิดและพฤติกรรมในสังคมมนุษย์ เพื่อมนุษย์จะได้ถือเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันอันจะก่อให้เกิดความเป็นระเบียบในสังคม²⁰ ดังนั้น ต้องทำความเข้าใจว่าศาสนาคืออะไร มีความหมายอย่างไร

ความหมายของศาสนา

คำนิยามของคำว่า “ศาสนา” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ.2493) คือ ฤทธิ์ ความเชื่อของมนุษย์อันมีหลักการ คือ การแสดงก่านิยมและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น เป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งการกระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งในความเชื่ออื่นนั้นๆ²¹

คำว่า ศาสนา ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Religion ซึ่งเป็นคำมาจากภาษาละตินว่า Rel-igio ที่มีความหมายว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือมนุษย์²² (A Communion between the Human and the Supreme Human) แต่เมื่อก้าวโดยสังคมวิทยา ศาสนา คือสถาบันหนึ่งทางสังคมซึ่งปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้สังคมเป็นปึกแผ่นและมีความมั่นคง²³

¹⁹ งามพิศ สัตย์สงวน, รัฐศาสตร์ 50 ปี “มานุษยวิทยาศาสนา” (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 378.

²⁰ ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ, สังคมไทย (ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมานุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี: โรงพิมพ์เจริญทัศน์, 2523), หน้า 211.

²¹ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2519), หน้า 298.

²² เจิม จุมเกตุ, สังคมวิทยาศาสนา (ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษร มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526), หน้า 206.

²³ งาม อศิวณตทิพย์, สังคมวิทยาศาสนา (ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: สำนักพิมพ์แพรวทิทยา, 2525), หน้า 16.

เอ็ดเวิร์ด บี ไทเลอร์ (E.B.Tylor) ให้คำนิยามว่า ศาสนา คือ ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือ Religion is the belief in supernatural beings.

อีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) ให้ความหมายของศาสนาไว้ว่า คือ ระบบความเชื่อและการปฏิบัติ หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยึดมั่นกันในชุมชนหนึ่งๆ²⁴

คลิฟฟอร์ด เกียร์ต (Clifford Geertz) ให้นิยามศาสนาไว้ว่าคือ ระเบียบแห่งสัญลักษณ์ซึ่งปฏิบัติ การเพื่อวางรากฐานสำหรับอารมณ์และสิ่งเร้าใจที่มีพลังลึกซึ้งและมั่นคงไว้ในตัวมนุษย์ โดยการทำให้มนุษย์เข้าใจระเบียบสำหรับการดำรงชีวิต และกำหนดความถูกต้องเป็นจริงสำหรับความเข้าใจ

เทลคอต พาร์สัน (Talcott Parsons) กล่าวไว้ว่า ศาสนาเป็นลักษณะความเชื่อ การปฏิบัติ และสถาบัน ซึ่งมนุษย์ได้พยายามพัฒนาขึ้นมาในสังคมต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการที่จะ สัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ และระบบศาสนานี้ช่วยให้ความหมายสำหรับชะตาชีวิตของมนุษย์ และเมื่อมนุษย์มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

โจachim วอช (Joachim Wach) มีความเห็นว่า ศาสนาไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันเพียงไรก็ตามย่อมจะมีลักษณะของการแสดงออก 3 ประการ ดังนี้ คือ 1). เป็นการแสดงออกทางทฤษฎี หรือเป็นระบบแห่งความเชื่อ 2). เป็นการแสดงออกในทางปฏิบัติ หรือเป็นระบบแห่งการกราบไหว้บูชา 3). เป็นการแสดงทางสังคมวิทยา หรือเป็นระบบสัมพันธ์ทางสังคม²⁵

เมื่อศาสนาหมายถึงระบบความเชื่อ และพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นเราอาจจะพิจารณาศาสนาได้ในแง่มุมต่างๆ กัน โดยที่มืองค์ประกอบดังนี้

1. ความเชื่อที่เป็นระบบ (Belief System)
2. พิธีกรรม (Ritual)
3. ความรู้สึก (Feeling)

²⁴ งามพิศ สักข์สงวน, รัฐศาสตร์ 50 ปี “มานุษยวิทยาศาสนา”, หน้า 373-374.

²⁵ จานง อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาศาสนา, หน้า 16-17.

ประเภทของศาสนา

โดยทั่วไปแล้วแบ่งศาสนาออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. เอกเทวนิยม (Monotheism) ลัทธิความเชื่อในพระเจ้าองค์เดียว เช่น ศาสนายูดาห์ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม
2. พหุเทวนิยม (Polytheism) ลัทธิความเชื่อในพระเจ้าหลายองค์ เช่น ศาสนาฮินดู
3. ลัทธิพหุเทวนิยม (Pantheism) ลัทธิความเชื่อที่ว่า พระเจ้าสถิตอยู่ในทุกหนทุกแห่ง เช่น ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาฮินดูบางลัทธิ
4. อเทวนิยม (Atheism) ลัทธิความไม่เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้าง เช่น ศาสนาพุทธ

สำหรับศาสนาที่มีประชากรนับถือมากที่สุดนั้นมี 5 ลำดับ ดังนี้

1. ศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาที่มีคนนับถือมากที่สุดในโลก คือ ประมาณ 900 ล้านคน ซึ่งในจำนวนนี้คาทอลิกเป็นนิกายของศาสนาคริสต์ที่มีคนนับถือมากที่สุด
2. ศาสนาอิสลาม มีคนนับถือมารองมาจากศาสนาคริสต์ มีประชากรโลกนับถือศาสนาอิสลามประมาณ 450 ล้านคน
3. ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู มีประชากร โลกนับถือประมาณ 350 ล้านคน
4. ศาสนาขงจื้อ มีประชากร โลกซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนนับถือประมาณ 310 ล้านคน
5. ศาสนาพุทธ มีประชากร โลกนับถือประมาณ 160 ล้านคน

อาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมทางศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญต่อมนุษยชาติ แต่ละสังคมมักมีระบบความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันไป แม้ในสังคมเดียวกันก็มักมีระบบความเชื่อที่ต่างกัน ชุมชนต่างๆ ในสังคมเดียวกันที่มีระบบความเชื่อต่างกัน หรือสังคมที่นับถือศาสนาต่างๆ กันจะไม่มี ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ ถ้าคนกลุ่มต่างๆ ที่มีระบบความเชื่อทางศาสนาต่างกันจะพยายามเรียนรู้และ เข้าใจหลักคำสอนในศาสนานั้นๆ ถ้าหากสามารถทำความเข้าใจหลักคำสอนในศาสนาความขัดแย้ง จะไม่เกิดขึ้น และจะมีผลทำให้มนุษยชาติอยู่กันอย่างสันติ ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับระบบความเชื่อ ศาสนาของชุมชนหรือสังคมต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับอนาคตของมนุษยชาติ เพราะศาสนาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรม และมีผลต่อการถ่ายทอดและรับวัฒนธรรมจากสังคมอื่น เพราะศาสนาก็คือวัฒนธรรมในลักษณะของขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

5. แนวความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

การที่จะเข้าใจเนื้อหาของวัฒนธรรมอาหารอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม จำเป็นที่จะต้องเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดเบื้องต้นบางประการของศาสนาอิสลามเสียก่อน เพราะปรัชญาและแนวคิดเหล่านี้เป็นพื้นฐานของอุดมการณ์แห่งอิสลาม²⁶

1. อิสลามเป็นศาสนาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า มีการระบุอย่างชัดเจนในคัมภีร์อัล-กุรอานว่า ศาสนาอิสลามนั้นเป็นบทบัญญัติของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าโดยตรงที่ทรงประทานลงมาให้มนุษย์ชาติ เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หรือแม้แต่ท่านศาสดามุฮัมมัดเองก็ไม่เคยแอบอ้างว่า ได้มีส่วนในการบัญญัติศาสนาอิสลาม ในทางตรงกันข้าม ท่านเตือนเสมอว่าให้แยกออกให้เด็ดขาด ระหว่างบัญญัติในคัมภีร์อัล-กุรอานและคำสอนของท่าน กล่าวคือ ถ้าประสงค์จะวินิจฉัยเรื่องใดๆ ที่เกี่ยวกับศาสนา ให้ยึดคัมภีร์เป็นหลัก แล้วจึงพิจารณาแบบอย่างจากท่านศาสดาเป็นส่วนประกอบ ซึ่งความเชื่อในศาสนาแห่งพระเจ้าผู้เป็นเจ้าดังกล่าว นับเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึง โลกทัศน์เกี่ยวกับศาสนาและชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน ศาสนาจึงอยู่ในฐานะสูงกว่าสิ่งใดทั้งหมด และทำให้อิสลามอยู่เหนือระบบหรือลัทธิใดๆ ที่สร้างโดยมนุษย์ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

2. อิสลามเป็นศาสนาที่มีความสมบูรณ์ เนื่องจากมุสลิมทั้งหลายเชื่อว่าศาสนาอิสลาม เป็นบทบัญญัติของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า ซึ่งล่วงรู้ความเป็นไปของมนุษย์และธรรมชาติทั้งหมด เพราะสิ่งเหล่านี้ทั้งหมดล้วนเป็นที่สิ่งที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นมาและยังทรงหยั่งรู้ได้โดยตลอด ด้วยเหตุนี้ มุสลิมจึงเชื่อว่าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่สมบูรณ์ที่สุดในแง่ของความถูกต้องเหมาะสม ทั้งในด้านเนื้อหาและยุคสมัย

3. อิสลามเชื่อในเอกภาพของพระเจ้า มุสลิมเชื่อว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และยังเชื่อว่าพระองค์เป็นผู้ที่ทรงสร้างสรรพสิ่งในสากลจักรวาล ทั้งยังทรงควบคุมการเคลื่อนไหว และความเป็นไปของสิ่งที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นมา ซึ่งไม่มีใครล่วงรู้ความเป็นไปได้ โดยหลักการ ดังกล่าวทำให้มุสลิมเชื่อว่าทุกสิ่งเกิดขึ้นจากการบันดาลของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าทั้งสิ้น

²⁶ อารง สุทธศาสตร์, "แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐาน ทางสังคมและวัฒนธรรมของกรมเมืองไทย, 2529, หน้า 401-406.

4. อิสลามเป็นสถาบันเบ็ดเสร็จ ซึ่งจะสังเกตเห็นได้จากเนื้อหาในคัมภีร์อัล-กุรอานนั้นมีบทบัญญัติและคำสอนที่ครอบคลุมทุกแง่มุมของชีวิต เมื่อเป็นเช่นนี้ ศาสนาอิสลามในแง่ของเนื้อหาจึงมีความหมายเทียบได้กับ “วัฒนธรรม” หรือความเชื่อและการปฏิบัติในการดำเนินชีวิต หรือถ้าจะกล่าวในฐานะที่เป็นสถาบันสังคมก็กล่าวได้ว่า ศาสนาอิสลามเป็นสถาบันเบ็ดเสร็จแทนที่จะเป็นเพียงสถาบันหนึ่งของสังคม

5. อิสลามไม่มีการแบ่งแยก กล่าวคือ อิสลามเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันหมด ในทางศาสนา ซึ่งมนุษย์มีภาระหน้าที่ในทางศาสนาเท่าเทียมกันหมด ไม่มีใครมีสิทธิพิเศษกว่าใคร อิสลามจึงมิได้กำหนดตำแหน่งใดๆ ของบุคคลเพื่อเกิดความเหลื่อมล้ำกันทั้งในทางสิทธิและหน้าที่ แม้ว่าในทางปฏิบัติจะได้มีการกำหนดภาระหน้าที่บางอย่าง เช่น อิหม่าม คอดีบ บิลาลประจำมัสยิด หรือตำแหน่งจุฬาราชมนตรีในประเทศไทย แต่เป็นการกำหนดในทางสังคมเพื่อเป็นการรับผิดชอบในด้านการประสานงานและการบริหารเท่านั้น

6. ศาสนาอิสลามเน้นในหลักการศรัทธาและหลักการปฏิบัติ กล่าวคือ ศาสนาอิสลามประกอบด้วยหลักการพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการคือ หลักการศรัทธาและหลักการปฏิบัติ ซึ่งหลักการพื้นฐานทั้ง 2 ประการดังกล่าวจะต้องดำเนินไปด้วยกัน และจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ เพราะอิสลามเชื่อว่าการมีความศรัทธาโดยไม่มีการปฏิบัตินั้นจะไม่นำไปสู่ประโยชน์อันใดทั้งสิ้น และในทางตรงกันข้าม การปฏิบัติโดยไม่มีความศรัทธาถือเป็นพฤติกรรมที่ไร้ทิศทาง ซึ่งหลักแห่งการศรัทธาในศาสนาอิสลามมี 6 ประการ ได้แก่ 1).ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า (อัลลอฮ์) 2).ศรัทธาในบรรดาทูตของอัลลอฮ์ (เทวทูต) ของอัลลอฮ์ 3).ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ทั้งหลายของอัลลอฮ์ 4).ศรัทธาในบรรดาศาสนทูตของอัลลอฮ์ 5).ศรัทธาในวันแห่งการพิพากษาพื้นดินชีพ (วันกิยามะฮ์) 6).ศรัทธาในกฎแห่งการกำหนดศภาวะของอัลลอฮ์ ส่วนในด้านการปฏิบัตินั้นมุสลิมจะต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัติและละเว้นในข้อห้ามในการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งมีข้อกำหนดไว้มากมาย ซึ่งครอบคลุมทุกแง่มุมของชีวิต อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติที่ดีถือว่าเป็นหลักของอิสลามนั้นประกอบด้วย 5 ประการดังนี้ คือ 1).การปฏิญาณว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์และมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ 2).การละหมาดวันละ 5 เวลา 3).การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน 4).การบริจาคทาน (ซะกาต) 5).การประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครเมกกะห์

6. ทฤษฎีการหน้าที่นิยม (Functionalism)

อีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkhiem) ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับศาสนาและพิธีกรรมไว้ว่า ความเชื่อทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคลเข้ากับกลุ่ม และบุคคลจะกระทำพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อนั้น อันเป็นพลังที่จะรวมกลุ่มเข้าด้วยกันให้เป็นปึกแผ่น (Solidarity) เพื่อความอยู่รอดของกลุ่ม ฉะนั้น ตามทัศนะของเดอร์ไคม์ จึงถือว่าศาสนาทำหน้าที่บำรุงรักษาให้สังคมได้ดำรงอยู่ต่อไปได้ (Continuity) นอกจากนี้ เดอร์ไคม์ยังได้ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มหรือสังคม จำเป็นต้องมีการควบคุมทางสังคม (Social control) นอกจากจะใช้กฎหมายระเบียบข้อบังคับต่างๆ ทำหน้าที่ในการควบคุมสังคมเพียงส่วนหนึ่งแล้ว ศาสนาจะเป็นอีกส่วนหนึ่งในการควบคุม และช่วยสร้างเสถียรภาพให้แก่สังคม²⁷

ดังนั้น ตามทัศนะของเดอร์ไคม์ ศาสนาได้ปฏิบัติหน้าที่ที่สำคัญ 4 ประการคือ²⁸

1. หน้าที่ในการเตรียมและจัดวินัย (Disciplinary and Preparatory) หน้าที่นี้จะเป็นส่วนที่พิธีกรรมของศาสนาจะหัดให้บุคคลมีระเบียบวินัยด้วยตัวของตัวเอง และเตรียมคนเพื่อชีวิตในสังคม

2. หน้าที่ในการยึดเหนี่ยวหรือผนึกเข้ากับสังคม (Cohesive function) ศาสนาและพิธีกรรมจะทำหน้าที่ในอันที่จะสร้างความหมายของการที่มนุษย์จำต้องอยู่ร่วมกัน มีอารมณ์ ความรู้สึก และการแสดงออกทำนองเดียวกัน อันเป็นการสร้างพลังของการรวมกลุ่ม

3. ทำหน้าที่ในการผนวกและรื้อฟื้น (Revitalizing function) ศาสนาและประเพณี จะทำหน้าที่สร้างศรัทธา ความเชื่อมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีในอดีตให้คงอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสิ่งเหล่านั้นจะเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นกลุ่มสังคม

²⁷ วาสนา อรุณกิจ, พิธีกรรมและโครงสร้างสังคมของดาวโจง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 6.

²⁸ จิตยา สุวรรณชญ, "พัฒนาการแนวความคิดและทฤษฎีของสังคมวิทยา," ใน มานุษยวิทยา จิตวิทยา สังคม พัฒนาการ แนวคิดและทฤษฎี. (กรุงเทพมหานคร: เรวดีการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า 99-100.

4. หน้าที่ในการสร้างความรู้สึกของคุณค่าและความสุขของการมีชีวิต (Euphoric function) พิธีกรรมทำให้เกิดความสุขในการมีชีวิตร่วมกัน ทั้งเป็นการลดความกดดันหรือเศร้าโศก ในจิตใจลง ในกรณีที่กลุ่มสังคมจะต้องประสบภาวะวิกฤติเสมอๆ เช่น การตาย หรือภัยต่างๆ พิธีกรรมทางศาสนาจะเป็นเครื่องชี้ว่า บุคคลที่ประสบเคราะห์กรรมนั้นมิใช่เป็นผู้เดียวที่ได้รับทุกข์ แต่กลุ่มสังคมก็มีส่วนร่วมในทุกข์นั้น เห็นได้จากพิธีศพ ซึ่งบรรดาญาติพี่น้องเพื่อนฝูงของผู้ตาย และผู้ที่มีชีวิตก็จะมาร่วมในพิธีนั้นด้วยเป็นการแสดงถึงการมีส่วนร่วมในทุกข์ หรือในพิธีแต่งงาน ก็จะมีผู้มาแสดงความยินดี สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดตระหนักในผลของการเป็นสมาชิกของสังคมนั้น

เคอร์ไลม์ ได้กล่าวถึง หน้าที่ต่างๆ ของสถาบันศาสนา เช่น การจัดระเบียบพิธีกรรมต่างๆ มีผลต่อความเป็นปึกแผ่นของสังคมน้อยๆ เช่น เมื่อมีคนตายเกิดขึ้นก็จะมีพิธีการทำศพ และจากพิธีการทำศพนี้ จะมีผลทำให้สมาชิกที่อยู่กระจัดกระจายเข้ามาวมกันอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของสังคม ดังนั้น หน้าที่พื้นฐานที่สำคัญของพิธีกรรมทางศาสนา คือ “กลไก” สำหรับการแสดงออกและการสร้างจิตใจ ซึ่งจำเป็นอย่างมากสำหรับการบูรณาการรวมหน่วยให้เข้มแข็งขึ้น และบรรทัดฐานของกลุ่มหรือชุมชนจะได้รับการเคารพ ชำรงก็ต่อเมื่อได้ผ่านพิธีกรรมทางศาสนา นั่นก็คือ การหน้าที่ (Function) ซึ่งการหน้าที่พื้นฐานที่สำคัญของศาสนาก็ือการทำให้บรรทัดฐานของกลุ่มหรือชุมชนเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม”²⁹ ดังนั้น ทฤษฎีที่ใช้จึงเป็นทฤษฎีการหน้าที่ (Functional theory) ซึ่งเป็นหน้าที่ของสถาบันสังคม ในการตอบสนองความต้องการของสังคมนั้น

จากความคิดของเคอร์ไลม์ จะเห็นได้ว่า เขาเน้นในเรื่องหน้าที่ของสถาบันศาสนา ที่มีต่อสังคมโดยรวมทั้งหมด (Function for Society) มากกว่าหน้าที่ต่อบุคคล (Individual function) ซึ่งจุดเน้นของนักทฤษฎีการหน้าที่นิยมก็คือ การดำรงอยู่ได้ของสังคม สังคมจะสามารถดำรงอยู่ได้ เพราะสถาบันสังคมต่างๆ นั้น ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างครบถ้วนและไม่เกิดความขัดแย้งกัน

²⁹ ฤทรงค์ ฤชชาตบุตร, แนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาในยุคเริ่มต้น (ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528), หน้า 62-63.

โรเบิร์ต เมอร์ตัน (Robert K. Merton) นักทฤษฎีการหน้าที่อีกคนหนึ่งที่ได้นำคำนิยามของคำว่า “หน้าที่” หมายถึง บรรดาผลต่อเนื่องที่สามารถสังเกตได้จากการที่ระบบมีการปรับปรุงแก้ไข และหน้าที่ของระบบที่สำคัญแบ่งออกได้ดังนี้³⁰

1. หน้าที่มุ่งประสงค์ (Manifest function) หมายถึง บรรดาผลต่อเนื่องที่เกิดขึ้นนั้น เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงสร้าง
2. หน้าที่แอบแฝง (Latent function) หมายถึง ผลต่อเนื่องที่เกิดขึ้นนอกเหนือไปจากที่เป้าหมายกำหนด
2. หน้าที่ไม่ส่งเสริมบูรณภาพ (Dysfunctional) หมายถึง ผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้น และระบบไม่สามารถประสานกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. หน้าที่ทดแทน (Alternative function) หมายถึง ผลต่อเนื่องที่อาจนำมาทดแทนหน้าที่เฉพาะเจาะจง หรือหน้าที่มุ่งประสงค์

เมอร์ตัน ได้เสนอแนวคิดที่ว่า ในสังคมหนึ่งอาจจะมีสิ่งที่มีประโยชน์ (Function) ต่อกลุ่มหนึ่ง แต่กลับอาจให้โทษหรือมีหน้าที่ในทางลบ (Dysfunction) ในอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้ และแต่ละสิ่งทางสังคม เช่น ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ความคิด อาจจะมีหน้าที่ในทางลบ (Dysfunction) ต่อสังคม หรืออาจจะมีหน้าที่ปรากฏชัดแจ้งหรือมีประโยชน์ (Manifest function) ต่อสังคมก็ได้ และบางสิ่งบางอย่างอาจจะมีหน้าที่แอบแฝงซ่อนเร้น (Latent function) อยู่ก็ได้ โดยเฉพาะหน้าที่แอบแฝงนี้เป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม ในขณะที่มองเห็นหน้าที่อย่างเปิดเผยชัดแจ้ง โดยการวิเคราะห์ถึงหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งนั้น นักวิเคราะห์จะต้องค้นคว้าต่อการทำงานที่บรรทัดฐานหนึ่งๆ ซึ่งอาจมีหลายหน้าที่ เพราะการปฏิบัติตามวัฒนธรรมอาจไม่ทำให้เกิดทั้งการรวมตัวและการแยกตัวทั้งหมดทีเดียว ฉะนั้น การศึกษาในเชิงการหน้าที่จึงต้องพิจารณาในแง่ของสมมูลสุทธิทั้งหมด และเป็นที่น่าสังเกตว่า หน้าที่แอบแฝง (Latent function) อาจจะเป็นหน้าที่ที่ไม่ส่งเสริมบูรณภาพ หรือหน้าที่ทดแทนก็ได้³¹

³⁰ จิตยา สุวรรณชฎ. “พัฒนาการแนวความคิด และทฤษฎีของสังคมวิทยา.” ใน มานุษยวิทยา จิตวิทยา สังคม พัฒนาการ แนวคิดและทฤษฎี. หน้า 116-117.

³¹ วาสนา อรุณกิจ. พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง. หน้า 8.

เมอร์ตัน ยังได้เสนอแนวความคิดที่เป็นการท้าทายนักคิดในกลุ่มโครงสร้างหน้าที่ ด้วยข้อเสนอ 3 ประการ ดังต่อไปนี้³²

1. เราไม่สามารถที่ทักได้ว่า สังคมจะมีการประสานงานกันได้อย่างสมบูรณ์
2. จะต้องยอมรับว่า องค์ประกอบหนึ่งๆ ทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความผิดปกติ (Dysfunction) ได้เท่าๆ กับที่เรายอมรับประโยชน์เชิงหน้าที่ (Positive function consequences)
3. ในการวิเคราะห์เชิงหน้าที่ เราต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของทางเลือกต่างๆ

จะเห็นได้ว่า แนวคิดของเมอร์ตันดังกล่าวเป็นการเน้นทางด้านการศึกษาในเชิงหน้าที่ของแต่ละสิ่งทางสังคม หรือระบบสังคมอย่างลึกซึ้ง

บรอนิสลอฟ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski)³³ เป็นนักคิดที่ได้เสนอแนวทางสำหรับกลุ่มโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-functionalism) ว่า การปฏิบัติตามวัฒนธรรมในแต่ละสังคมย่อมที่จะปรากฏแสดงออกมาในลักษณะของการกระทำที่มีต่อกันและกันอย่างมีความหมาย และทั้งหมดนี้จะต้องพยายามทำความเข้าใจในแง่ของการสนองตอบความต้องการทางจิตวิทยาของบุคคลที่รวมกันอยู่ในสังคม มาลินอฟสกีมุ่งอธิบายให้เห็นว่า การปฏิบัติในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อต่างๆ นั้น เป็นไปเพื่อสนองความต้องการในการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ในสังคม

ตามทัศนะของมาลินอฟสกี หน้าที่ของศาสนานั้นก็คือ การช่วยสนับสนุนกำลังใจหรือกำลังใจขวัญของมนุษย์ โดยการเสริมสร้างทัศนคติที่มีคุณค่าต่างๆ เช่น การยอมรับนับถือ ประเพณี ความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ความกล้าหาญ ความมั่นใจในการต่อสู้กับอุปสรรค และในการเผชิญหน้ากับความตาย พิธีกรรมทางศาสนามีหน้าที่บางอย่างในการตอบสนองความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ในสังคม ดังนั้น การศึกษาหน้าที่ของศาสนาตามทัศนะของมาลินอฟสกีจะมุ่งเน้นไปทางด้านจิตวิทยามากกว่า เพราะเป็นการเน้นที่ตัวบุคคลหรือจิตใจ ซึ่งแตกต่างจากเคอร์ไคม์ที่เน้นในด้านสังคมมากกว่าจิตใจ และเน้นหนักในความต้องการของสังคมมากกว่าความต้องการของบุคคล

³² วาสนา อรุณกิจ, พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของชาวโชนิง, หน้า 8-9.

³³ Bronislaw Malinowski, Argonauts of the Western Pacific (New York: E.P. Dutton & Co., 1942), pp. 76-77.

แรดคลิฟฟ์-บราวน์ (A.R. Radcliffe-Brown) ได้เสนอแนวคิดโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structure-functionalism) ในการศึกษาสังคม เป็นการมองโดยเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิตว่า ร่างกายของคนเราประกอบด้วยระบบการทำงานของอวัยวะต่างๆ ซึ่งแต่ละระบบต่างก็มี “โครงสร้าง” และ “หน้าที่” ของตัวเอง ซึ่งหน้าที่ของแต่ละระบบมีความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของร่างกาย หากระบบใดบกพร่องหรือหยุดทำหน้าที่ก็จะทำให้เกิดอาการผิดปกติของร่างกาย ในสังคมก็เช่นเดียวกันประกอบไปด้วยระบบต่างๆ เช่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง การปกครอง ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบต่างก็มีโครงสร้างและหน้าที่เฉพาะ เมื่อระบบต่างๆ ทำหน้าที่ร่วมกันได้อย่างสัมพันธ์กลมกลืนกันก็จะสามารถรักษา “ความสมดุล” (Equilibrium) ของสังคมไว้ได้ แต่ถ้าหากระบบย่อยในโครงสร้าง ซึ่งได้แก่ “สถาบัน” (Institutions) ต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปก็ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมด้วย³⁴

ดังนั้น การศึกษาสังคมวัฒนธรรมเชิงโครงสร้างหน้าที่จึงอยู่บนข้อสันนิษฐานเบื้องต้นที่ว่า สังคมวัฒนธรรมเป็นระบบหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยต่างๆ ระบบย่อยเหล่านี้จะทำหน้าที่ (Function) ในส่วนของคนให้ประสานสอดคล้องไปกับการทำหน้าที่ของระบบย่อยอื่นๆ อันเป็นผลให้สังคมดำรงอยู่ได้ ดังนั้น วิธีการศึกษาเชิงโครงสร้างหน้าที่จึงมีนัยยะสำคัญอยู่ 2 ประการ ประการแรกคือ ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีจุดหมายหรือหน้าที่ (Function) และจุดมุ่งหมายหลักหรือหน้าที่สำคัญของสถาบันสังคมก็คือการดำรงอยู่ของสังคมทั้งระบบ และประการที่สองคือการประสานสอดคล้องของระบบย่อยต่างๆ ที่ทำหน้าที่ในการรักษาส่วนรวมทั้งหมดเอาไว้

ในแง่โครงสร้างทางด้านศาสนาและความเชื่อต่างๆ หน้าที่ของสถาบันศาสนา ในทัศนะของแรดคลิฟฟ์-บราวน์พยายามที่จะอธิบายถึงความเชื่อและประเพณีต่างๆ ว่ามีหน้าที่สำคัญคือ เป็นพลังในการสร้างความสามัคคี และเป็นที่มาของ “สำนึกร่วมกัน” (Collective Consciousness) ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของสมาชิกภายในสังคม (Social Solidarity) ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม ความเชื่อ และเทพนิยายต่างๆ ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนา ซึ่งมีหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม และทำให้สังคมดำรงอยู่ต่อไปได้ ดังนั้น ศาสนาจึงเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมความประพฤติของสมาชิกสังคมให้อยู่ในกรอบจารีตประเพณี และกฎเกณฑ์ระเบียบสังคม

³⁴ ยศ สันตสมบัติ, *มนุษย์กับวัฒนธรรม* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), หน้า 28-30.

จากแนวคิดทฤษฎีของนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ตลอดจนแนวความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนาอิสลามที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่า ความเชื่อของศาสนาอิสลามมีผลในการกำหนดวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของมุสลิม ในแง่ที่ว่าวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวมุสลิมนั้น เป็นรูปแบบหนึ่งของความเชื่อทางศาสนาซึ่งเป็นองค์ประกอบของสังคมโดยรวม โดยผู้ศึกษาพยายามอธิบายความเชื่อทางศาสนาดังกล่าวว่ามีหน้าที่ประโยชน์ต่อสังคม และสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมได้อย่างไร จึงทำให้หน้าที่ของวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของมุสลิมซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะนี้สามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

ในการวิเคราะห์หน้าที่ของวัฒนธรรมอาหารอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมนี้ ผู้วิจัยประสงค์จะศึกษาว่าหลักการและบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารของศาสนาอิสลาม มีหน้าที่ต่อปัจเจกบุคคลและสังคมมุสลิมอย่างไร โดยจะศึกษาทั้งหน้าที่ปรากฏโดยชัดแจ้ง (Manifest function) และหน้าที่แอบแฝง (Latent function) ของการบริโภคอาหารที่มีต่อสังคม เช่น ข้อห้ามบริโภคเนื้อหมูตามบัญญัติของศาสนาอิสลามมีหน้าที่โดยชัดแจ้งต่อวิถีชีวิตของมุสลิม กล่าวคือ ข้อห้ามบริโภคนั้นก่อให้เกิดผลดีต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้บริโภคโดยตรง นอกจากนี้ ข้อห้ามดังกล่าวยังมีหน้าที่แอบแฝงคือก่อให้เกิดผลต่อสังคมตามมาด้วย เนื่องจากมุสลิมไม่บริโภคเนื้อหมู ดังนั้น การดำเนินชีวิตของมุสลิมจึงแตกต่างจากคนโดยทั่วไป มุสลิมจึงจำเป็นต้องรวมกลุ่มกันเป็นสังคมขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลทำให้มุสลิมทั้งหลายเกิดความสำนึกในชาติพันธุ์ อันทำให้สังคมมุสลิมมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง

7. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของมุสลิมมีปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในสังคมต่างๆ ทั่วไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องศึกษาหน้าที่ของวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของมุสลิมจาก 2 ทาง คือ การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในสังคมทั่วไป และการศึกษาจากเอกสารเกี่ยวกับการบริโภคอาหารตามหลักการและบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม เพื่อนำเอาแนวคิดจากทั้งสองทางมาประยุกต์เข้าด้วยกัน

1). การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในสังคมทั่วไป มีดังนี้

มีเรียม โลเวนเบิร์ก (Miriam E. Lowenberg)³⁵ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “Food & Man” ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับประวัติของอาหารว่า มนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์จะร่วมมือกันล่าสัตว์ และแบ่งปันเนื้อสัตว์ดิบๆ กันกิน ต่อมามนุษย์จึงรู้จักการเพาะปลูกพืชเพื่อเป็นอาหาร เปลี่ยนสภาพจากการเป็นผู้ล่ามาเป็นผู้ผลิตอาหาร ซึ่งเท่ากับเป็นการเริ่มอารยธรรมในประวัติศาสตร์ การบริโภคอาหารของมนุษย์ชาติ ได้มีหลักฐานว่า ชนชาติต่างๆ ในยุคโบราณมีวัฒนธรรม การบริโภคอาหารแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม สภาพภูมิอากาศ และความเชื่อ อาทิ ชาวอียิปต์นิยมบริโภคข้าวบาร์เลย์ ข้าวสาลี กล้วยไม้ ปลา เต่า ไช้กระเช้ ฯลฯ หากเป็นคนที่มีความร่ำรวยจะนิยมบริโภคอาหารที่หายากและมาจากแดนไกล เช่น เห็ดชนิดต่างๆ พวกชาวอียิปต์จะบริโภคข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ ถั่วชนิดต่างๆ และคัมเหล่าไวน์ในพิธีกรรม ชาวอินเดียจะบริโภคข้าวเจ้าข้าวเค็ย ผลไม้ และเครื่องเทศที่มาจากดินแดนอาหรับ เช่น มัสตาร์ด ชาวจีนจะบริโภคข้าวฟ่าง เป็ด และไก่ แต่ไม่นิยมบริโภคนมและเนย ซึ่งต่างจากเพื่อนบ้านใกล้เคียงคือพวกมองโกลที่นิยมบริโภคนมและเนยซึ่งได้จากสัตว์ ส่วนชาวกรีกนิยมบริโภค หัวหอม ถั่ว ปลาไหล น้ำมัน มะกอก ฯลฯ แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีชาวกรีกจำนวนมากที่เป็นพวกมังสวิรัต ชาวโรมันทั่วไปนิยมบริโภคปลา หมูเค็ม และผัก ส่วนชาวโรมันที่มีฐานะมักนิยมบริโภคอาหารที่ส่งมาจากต่างประเทศ นอกจากนี้ มนุษย์ที่นับถือศาสนาต่างๆ ล้วนมีข้อห้ามและความเชื่อทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เช่น ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกจะงดรับประทานเนื้อในวันศุกร์ เพื่อระลึกถึงการเสียดชะเลือดเนื้อของพระเยซู ศาสนายูดาห์ก็มีข้อกำหนดห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ พร้อมกับอาหารประเภทนมเนย (Dairy foods) ในมือเดียวกัน เนื่องมาจากคำสอนในคัมภีร์ที่ว่า “to scethe a kid in its mother’s milk” และในเทศกาล Passover ซึ่งเป็นเทศกาลที่ระลึกถึงการที่พระเจ้าตงโทษชาวอียิปต์ด้วยการฆ่าลูกชายคนแรกของพวกเขาอียิปต์ โดยผ่านเลข (Passover) บ้านของพวกเขาไป เพื่อให้ฟาโรห์ของอียิปต์ยอมปลดปล่อยทาสชาวอียิปต์ออกจากอียิปต์³⁶

ดังนั้น การศึกษาอาหารตามมุมมองทางสังคมวัฒนธรรมจึงเป็นการศึกษาและวิเคราะห์เรื่องราวเกี่ยวกับอาหารที่มีแนวคิดพื้นฐานว่า อาหารสามารถสะท้อนให้เห็นความเชื่อ ค่านิยม และโลกทัศน์ ตลอดจนสภาพสังคม ซึ่งมีส่วนกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์

³⁵ Miriam E. Lowenberg, *Food & Man* (New Delhi: Wiley Eastern Private Limited, 1970), pp. 29-47.

³⁶ *Good News Bible: Today English's Version* (United Bible Societies, 1976), pp. 69-71.

แอน เมอร์คอตต์ (Anne Murcott) เขียนหนังสือ "Sociology of Food and Eating" ซึ่งเป็นหนังสือรวบรวมบทความที่เกี่ยวกับอาหารตามมุมมองทางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมต่างๆ อาทิ ความเชื่อในเรื่องสถานภาพความสูง-ต่ำของอาหารในสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ในโลก เช่น เนื้อเป็นเครื่องแสดงศักดิ์ศรีในสังคมยุโรป แต่กลับเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจในสังคมอินเดีย ซึ่งเป็นสังคมของพวกมังสวิรัตและพวกที่นับถือวัวเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ หรือความเชื่อในเรื่องอาหารสำหรับหญิงมีครรภ์ว่าต้องรับประทานอะไร และต้องห้ามรับประทานอะไรบ้าง หรือความเชื่อในเรื่องอาหารสำหรับพิธีแต่งงานจะต้องใช้อาหารที่เป็นสัญลักษณ์แห่งโชคลาภและความสมบูรณ์ นอกจากนี้ ศาสนาและความเชื่อยังเป็นองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในเรื่องการเลือกอาหาร การยอมรับอาหาร และนิสัยการบริโภคอาหารด้วย เช่น การมีข้อห้ามทางศาสนาสำหรับผู้นับถือศาสนาอิสลามห้ามบริโภคเนื้อหมู หรือการที่ชาวคริสเตียนบางกลุ่มจะละเว้นจากการบริโภคเนื้อสัตว์บางชนิดในบางวันของสัปดาห์ หรือผู้นับถือศาสนาฮินดูจะละเว้นจากการบริโภคเนื้อหมู และอาหารชนิดอื่นๆ อีกมากมาย แม้แต่การปรุงอาหารก็จะต้องทำตามวิธีการที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งอิทธิพลทางศาสนาดังกล่าวเป็นสิ่งที่ยากจะเปลี่ยนแปลง ดังนั้น หากจะต้องมีการจัดอาหารให้กับบุคคลต่างศาสนา จำเป็นจะต้องศึกษาให้ทราบถึงโลกทัศน์ ความเชื่อ ข้อห้าม-ข้อปฏิบัติของแต่ละศาสนา เพื่อหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งทางศาสนาที่อาจเกิดขึ้น

โดยสรุป สะท้อนให้เห็นว่าอาหารมิได้มีประโยชน์แต่เฉพาะในแง่ของโภชนาการเท่านั้น แต่อาหารยังมีความหมายในทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย และความหมายของอาหารจะแตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ

มาร์วิน แฮร์ริส (Marvin Harris)³⁷ เขียนหนังสือเรื่อง "Cows, Pigs, Wars and Witches" ได้กล่าวถึง กฎข้อห้ามบริโภคเนื้อหมูของชาวยิวและมุสลิมว่า กฎข้อห้ามดังกล่าวนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะความเชื่อทางศาสนาโดยตรง แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่พัฒนาขึ้นเพื่อช่วยรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์และสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ชาวยิวและมุสลิมในสมัยโบราณเป็นชนเผ่าเร่ร่อน (Nomadic) และมีอาชีพหลักคือการเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของดินแดนแถบนั้นเป็นทะเลทรายแห้งแล้ง สัตว์เลี้ยงที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมแบบนี้ก็คือ แพะ แกะ วัว และอูฐ ซึ่งทนความร้อนได้ดี เดินทางได้ไกลๆ กินหญ้าวัชพืชและใบไม้เป็นอาหาร ทั้งยังให้นม ซึ่งเป็นแหล่งโปรตีนสำคัญของมนุษย์ นอกจากนั้นมูลของสัตว์เหล่านี้ยังใช้เป็นปุ๋ยและเชื้อเพลิง

³⁷ Marvin Harris, *Cows, Pigs, Wars and Witches* (New York: Vintage, 1975), pp. 142-145.

ได้เป็นอย่างดี แต่ตรงข้ามกัน หมูเป็นสัตว์ชอบความชื้นและ เดินทางไกล และทนความร้อนไม่ได้ แยมอาหารและพืชจากมนุษย์ หมูจึงเป็นสัตว์ที่ไม่เหมาะต่อสภาพแวดล้อมในแถบตะวันออกกลาง หมูให้เนื้อแก่มนุษย์เพียงอย่างเดียว ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ豚แล้ว หมูจึงเป็นสัตว์ที่ฟุ่มเฟือย และเป็นที่ยอมรับในหมู่มนุษย์สูงเท่านั้น

อิกอร์ เคอ การ์ริน (Igor de Garin)³⁸ ได้เขียนบทความ “อาหาร วัฒนธรรม และสังคม” โดยชี้ให้เห็นว่า อาหาร วัฒนธรรม และสังคมนั้นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง เพราะโดยทั่วไปผู้คนจะบริโภคอาหารตามแบบแผนซึ่งสังคมของตนกำหนดไว้ วัฒนธรรมจะเป็นตัวบอกให้รู้ว่าอะไรบ้างที่กินได้และอะไรบ้างที่เป็นอาหารต้องห้าม ซึ่งสิ่งต้องห้ามเหล่านี้จะเป็นเครื่องแสดงถึงความแตกต่างของสังคมนั้นจากสังคมอื่นๆ และยังเป็นการแสดงออกในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงสถานภาพของปัจเจกชนตามเกณฑ์ต่างๆ (อายุ เพศ สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ) ภายในสังคมในบริบทของกาลเทศะหนึ่ง ด้วยเหตุนี้การไล่ล่าสัตว์และความสะดวกสบาย จึงเป็นลักษณะประจำของพลวัตในการเลือกสรรอาหาร ส่วนบริโภคนิสัยที่เป็นความชอบและไม่ชอบนั้นเกิดจากสัมผัสและความรู้สึกซึ่งได้จากรสชาติ กลิ่น และรูปลักษณะของอาหาร ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดพื้นฐานของการรู้จักกินอาหารอย่างมีรสนิยมนของมนุษย์ และแม้ว่ารสนิยมนจะเป็นเรื่องเฉพาะตัวที่อาจผิดแผกแตกต่างกันได้ แต่รสนิยมนี้ก็จะฝังแน่นอยู่ตั้งแต่เกิดด้วยรอยประทับของวัฒนธรรม

ดังนั้น การที่มนุษย์แสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกต่ออาหารซึ่งวัฒนธรรมของเขาคิดนั้น เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดเกลา ซึ่งเป็นวิธีการนำมนุษย์เข้าไปรวมอยู่ในสังคมนั้นเอง

นาโอมิจิ อชิเกะ (Naomigi Achika)³⁹ ได้เขียนบทความเรื่อง “มารยาท (การกิน) สร้างความเป็นมนุษย์: การอุปถัมภ์ของโฮโมเซเปียนส์สัตว์ที่ชอบสังสรรค์” ได้ชี้ให้เห็นว่า การกินอาหารร่วมกัน เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการเริ่มต้นและรักษาความสัมพันธ์ของมนุษย์ การกินร่วมกันทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งเป็นปึกแผ่น และก่อให้เกิดแรงยึดเหนี่ยวผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้ มีอาหารยังเป็นวิธีการติดต่อและสื่อข้อสารทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการช่วยให้

³⁸ อิกอร์ เคอ การ์ริน, “อาหาร วัฒนธรรม และสังคม,” *ดูวิเย* (พฤษภาคม 2530): 4-7.

³⁹ นาโอมิจิ อชิเกะ, “มารยาท (การกิน) สร้างความเป็นมนุษย์: การอุปถัมภ์ของโฮโมเซเปียนส์สัตว์ที่ชอบสังสรรค์,” *ดูวิเย* (พฤษภาคม 2530): 18-21.

สมาชิกได้แสดงเอกลักษณ์ของคนภายในกลุ่ม โดยผู้ที่ร่วมกินอาหารจะเกิดความรู้สึกร่วมในรสสัมผัส และสิ่งเหล่านี้เองเป็นที่มาของเหตุผลว่า ทำไมในสังคมต่างๆ การเฉลิมฉลองพิธีกรรมจึงต้องมีงานเลี้ยงรวมอยู่ด้วย เป็นการช่วยเปิดโอกาสให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และยังเป็นการกระชับความสัมพันธ์ที่มีอยู่แล้วให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น แต่ในโลกของสัตว์นั้น การกินเป็นกิจกรรมตามลำพัง มีอาหารมิได้เป็นวิธีการติดต่อแต่อย่างใด แม้ว่าจะได้มีการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า ลิงชิมแปนซีอาจขอแบ่งอาหารจากตัวอื่นในฝูง แต่อย่างไรก็ดี ไม่มีเหตุผลอันใดที่จะทำให้คิดว่า การแบ่งอาหารให้กันในหมู่ลิงชิมแปนซีหมายความว่ามันชอบสมาชิกบางตัวในกลุ่มเป็นพิเศษโดยเฉพาะ เนื่องจากเวลากินนั้นมันต่างตัวต่างกิน

ดังนั้น จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า การสังสรรค์เป็นลักษณะของมนุษย์เท่านั้น ซึ่งหน่วยพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนจะร่วมแบ่งมืออาหารด้วยก็คือครอบครัว การกินจึงเป็นกิจกรรมทางสังคมที่จะต้องมีการระเบียบกฎเกณฑ์ หรือมารยาทในโต๊ะอาหาร ซึ่งกฎระเบียบนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะที่ซับซ้อนของแต่ละสังคมวัฒนธรรม หากไม่มีกฎเกณฑ์ ผู้ที่แข็งแรงที่สุดย่อมจะเป็นผู้ชนะด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของกฎว่าด้วยมารยาทในโต๊ะอาหาร ซึ่งการรักษากฎเกณฑ์ดังกล่าวจะต้องบังคับใช้กันด้วยผู้มีอำนาจของครอบครัวหรือศาสนา เพื่อเป็นวิธีการรักษาระเบียบวิธีหนึ่ง นอกจากนี้ ด้วยการกินร่วมกันในครอบครัวค่านิยมทางวัฒนธรรมจะถูกถ่ายทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

โรแบร์โต ดามัตตา (Roberto Damatta)⁴⁰ ได้เขียนบทความเรื่อง “อาหารคือสาร: ภาษาของการทำอาหาร บราซิล” ซึ่งให้ความสำคัญของอาหารว่า นอกจากอาหารจะทำหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการจำเป็นทางร่างกายแล้ว อาหารที่กินในแต่ละมือยังเป็นวิธีการแสดงออกและยืนยันเอกลักษณ์ของชาติ ภูมิภาค ท้องถิ่น และแม้กระทั่งเอกลักษณ์ของครอบครัวหรือบุคคล ซึ่งสิ่งสำคัญก็คือการกินจะแสดงให้เห็นประจักษ์ชัดถึงสภาวะทางอารมณ์หรือเอกลักษณ์ทางสังคม เช่น ชาวบราซิลทุกคนรู้ว่าทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของบราซิลโปรดปรานอาหารประเภทแป้ง และรู้ว่า “ซูซู คอน ถึงกวีซา” (อาหารที่มีไส้กรอกกับถั่วเป็นพื้น) คืออาหารเอกลักษณ์ในมลรัฐมินาส เจเรส และซุราสโค ซึ่งเป็นอาหารของพวกเขาไร้อาศัยอยู่บริเวณทางตอนใต้ของบราซิล เป็นต้น

⁴⁰ โรแบร์โต ดามัตตา, “อาหารคือสาร: ภาษาการทำอาหารบราซิล,” *คูเรีย* (พฤษภาคม 2530): 22-23.

เพอร์ลา เพตริช (Perla Petrich)⁴¹ ได้เขียนไว้ในบทความเรื่อง “ข้าวโพดและเนื้อ: ประเพณีการทำอาหารและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมในเม็กซิโกและอาร์เจนตินา” โดยได้ชี้ให้เห็นว่าแม้ว่าอาหารที่คนกลุ่มต่างๆ เลือกบริโภคจะเป็นไปตามความต้องการทางสรีระวิทยา สิ่งแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวกทางเทคนิคและเศรษฐกิจที่มีอยู่ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนประกอบกันเป็นส่วนหนึ่งของบริบทที่กว้างออกไป อันได้แก่ ภูมิหลังทางสังคม ประวัติศาสตร์ และทัศนคติในการมองโลก ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมูลเหตุทางอุดมการณ์อย่างเฉียวเท่านั้น ที่มีบทบาทสำคัญในการเลือกอาหาร และวิธีการปรุงอาหารที่ทำให้สร้างประเพณีการทำอาหาร ซึ่งรับรู้กันได้ว่าเป็นเครื่องหมายของการกำหนดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยอุดมการณ์ที่แต่ละสังคมสร้างขึ้นมาในเรื่องอาหารและการบริโภคนี้จะสะท้อนออกมาในรูปของการเลือกสรรอาหาร วิธีการปรุงอาหาร และกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่วางไว้สำหรับการบริโภคอาหาร เช่น ในประเทศเม็กซิโก แม้ว่าข้าวเจ้าหรือถั่วเหลืองจะปลูกได้ราคาดีและให้ผลผลิตสูงกว่าก็ตาม ชาวไร่ชาวนาในเม็กซิโกก็ไม่มีทางที่จะปลูกพืชเหล่านี้แทนข้าวโพด สำหรับคนเม็กซิโก ข้าวโพดมิได้เป็นเพียงอาหารสำคัญ แต่ยังเป็นสิ่งที่พวกเขาเคารพบูชาว่าเป็นหัวใจของวัฒนธรรม เป็นปรัมปราคติ และเกี่ยวข้องกับ การปฏิบัติศาสนกิจ สำหรับคนเม็กซิโกแล้ว ข้าวโพดกลายเป็นเครื่องกำหนดรสนิมในเรื่องอาหาร แต่สำหรับคนอาร์เจนตินา เนื้อวัวเป็นอาหารพื้นฐานและการย่างเนื้อยังทำให้นักถึงความเหลือเฟือ และความอุดมสมบูรณ์ ตรงกันข้ามกับวิธีการต้ม ซึ่งเป็นลักษณะของความขาดแคลน และความประหยัด กล่าวสั้นๆ ก็คือ เนื้อวัวย่างได้กลายเป็นเครื่องแสดงความเป็นคนอาร์เจนตินา และข้าวโพดต้มแสดงถึงความเป็นคนเม็กซิกัน ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบการช่างในการทำอาหารของอาร์เจนตินากับการต้มดังกล่าวที่ทำกันในเม็กซิโก

อาจกล่าวได้ว่า แบบแผนการปรุงอาหารสามารถสะท้อนให้เห็นไม่เพียงระบบนิเวศที่ต่างกัน แต่ยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบหรือลักษณะของการจัดระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันด้วย

⁴¹ เพอร์ลา เพตริช, “ข้าวโพดและเนื้อ: ประเพณีการทำอาหารและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมในเม็กซิโกและอาร์เจนตินา,” *คูเรีย* (พฤษภาคม 2530): 10-13.

นิค เอ็ม. โจอาร์กิน (Nick M. Joarkin)⁴² ได้เขียนไว้ในบทความเรื่อง “ความคิดคำนึงเรื่องหว่าน” กล่าวว่า การนำหว่านเข้ามาเป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของคนเยอรมัน เพราะพืชจำพวกมันเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งในการพัฒนายุโรป โดยเชื่อว่าหว่านทำให้ยุโรปกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม และมีชนชั้นแรงงานที่ดี กล่าวคือ หว่านเป็นพืชที่ปลูกง่าย เป็นอาหารที่ให้คุณค่าสูง และมีราคาถูก ซึ่งเป็นการช่วยปลดปล่อยผู้คนจำนวนมากจากงานในไร่นามาเป็นแรงงานในโรงงาน ซึ่งนำไปสู่ การพัฒนาชนชั้นแรงงานที่เข้มแข็ง ทำให้ยุโรปเป็นประชาธิปไตยและสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่

ทีอานาร์ เอนโคเย และมาลิก เอมบาย (Thearna Endoye and Malic Embaye)⁴³ ได้เขียนไว้ในบทความเรื่อง “การปฏิวัติธัญพืช: ผลกระทบของข้าวเจ้าที่นำเข้าสู่อารยธรรมแอฟริกาซึ่งมีข้าวเคียวเป็นพื้นฐาน” โดยชี้ให้เห็นว่า ภัยจากความแห้งแล้งได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการเสียดุลของระบบการผลิตอาหารในแอฟริกา ซึ่งข้าวเคียวและข้าวฟ่างเป็นอาหารหลักที่มีความสำคัญและเป็นสิ่งเชื่อมโยงชาวแอฟริกันกับสิ่งแวดล้อม เพราะในทัศนะทางวัฒนธรรม ข้าวฟ่างและข้าวเคียวได้ชื่อว่าเป็นอาหารสัญลักษณ์ที่มีบทบาทในการจัดระบบชีวิตของชุมชนระบบเครือญาติ และระบบค่านิยม เป็นต้น

วิทิต วัฒนาวีบุต⁴⁴ ได้เขียนไว้ในบทความ “ปรัชญาในการกินอาหารของแพทย์ตะวันออก” ว่า การบริโภคอาหารเพื่อให้ร่างกายมีสุขภาพอนามัยดี นอกจากจะต้องบริโภคอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการซึ่งหมายถึงการบริโภคอาหารให้ครบหมวดหมู่ทั้ง 5 หมู่ อันได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน วิตามิน และเกลือแร่ แต่ในทัศนะของแพทย์ตะวันออกยังมองลึกลงไปอีกว่า นอกจากจะบริโภคให้ถูกต้องแล้วยังต้องบริโภคให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของร่างกาย และการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ตลอดจนสภาพภูมิประเทศ

⁴² นิค เอ็ม. โจอาร์กิน “ความคิดคำนึงเรื่องหว่าน,” *ดูวีย* (พฤษภาคม 2530): 14-16.

⁴³ ทีอานาร์ เอนโคเย และมาลิก เอมบาย, “การปฏิวัติธัญพืช: ผลกระทบของข้าวเจ้านำเข้าสู่อารยธรรมแอฟริกาซึ่งมีข้าวเคียวเป็นพื้นฐาน,” *ดูวีย* (พฤษภาคม 2530): 8-9.

⁴⁴ วิทิต วัฒนาวีบุต, “ปรัชญาในการกินอาหารของแพทย์ตะวันออก,” *หมอชาวบ้าน* 10 (กุมภาพันธ์ 2532): 48-4.

จะเห็นได้ว่า ปรัชญา การแพทย์ตะวันออกนั้นมองปัญหาในแง่ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัว และกระบวนการต่างๆ ในร่างกายมนุษย์ มีความสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกันจะแยกเป็นส่วนๆ ไม่ได้ ฉะนั้น การปรับร่างกายให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมจึงเป็นการป้องกันและรักษาโรคไปพร้อมๆ กัน

สุทธิลักษณ์ สมิตตะศิริ⁴⁵ ได้เขียนบทความเรื่อง “พฤติกรรมการบริโภคอาหาร” ได้กล่าวว่า พฤติกรรมการบริโภคอาหารเป็นการแสดงออกของบุคคลทั้งที่สังเกตเห็นได้และที่สังเกตเห็นไม่ได้ เกี่ยวกับการบริโภคอาหาร ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ ได้แก่ ความเชื่อในการบริโภคอาหาร เป็นความเข้าใจและประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยมักจะมีเหตุผลประกอบ อธิบายถึงผลของความเชื่อนั้นๆ ซึ่งอาจเป็นจริงหรือไม่ก็ได้ ความนิยมในการเลือกบริโภคอาหาร เป็นการกระทำที่เอาอย่างกัน เพื่อแสดงการมีส่วนร่วม รักษาสถานะทางสังคมหรือความจำเป็นทาง เศรษฐกิจ ซึ่งไม่จำเป็นต้องถูกต้องและมีเหตุผลเสมอไป ส่วนข้อห้ามในการบริโภคเป็นกฎเกณฑ์ ที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาในสภาวะหรือสถานการณ์บางอย่างเพื่อให้บรรลุถึงความประสงค์ทาง อารมณ์และสังคม

ชวลิต รัตนกุล⁴⁶ ได้เขียนไว้ในหนังสือ “ตำราโภชนาการเบื้องต้น” ซึ่งได้กล่าวถึง เรื่องนิสัยการกินไว้ความว่า นิสัยในการกินเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ยากจะเปลี่ยน เช่น คนไทยส่วนใหญ่ ชอบกินข้าวมากกว่าขนมปัง และเคยชินกับอาหารประเภทผัดหรือต้ม หรือทำอาหารเนื้อแยกจากผัก หรือทำผัดกับเนื้อปนกัน เวลากินจะกินร่วมกันหลายคนจากสำรับเดียวกัน ซึ่งนิสัยในการกินนี้ เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และเป็นที่ยอมรับกันว่า “บทบาททางวัฒนธรรม” (Role of culture) มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเลือกอาหารของคนเรา และขณะเดียวกันอาหารยังมีความหมาย ในด้านต่างๆ ทางวัฒนธรรม เช่น อาหารเป็นสื่อความหมายทางวัฒนธรรม ดังนั้น การเลือกอาหาร ของแต่ละบุคคลเพื่อสนองความต้องการของร่างกายนั้น ขณะเดียวกันก็จะต้องไม่ขัดกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของท้องถิ่นที่คนอยู่ รวมถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้เลือกด้วย

⁴⁵ สุทธิลักษณ์ สมิตตะศิริ, “พฤติกรรมการบริโภคอาหาร,” *วารสารสุขภาพ*, (เมษายน-กันยายน 2533): 1-9.

⁴⁶ ชวลิต รัตนกุล, *ตำราโภชนาการเบื้องต้น* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2515), หน้า 83-85.

2). การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของมุสลิม มีดังนี้

โมห์มัด อับดุลกาเดร์⁴⁷ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องศาสนาอิสลาม และชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้” ในหลักการศาสนากับการจำกัดอาหารการกินและการดื่มว่า ทุกศาสนาในโลกล้วนห้ามการดื่มเครื่องคองของเมา และมีข้อกำหนดเกี่ยวกับอาหารการกิน โดยห้ามบริโภคอาหารบางอย่าง อันมีเหตุผลต่างๆ ตามความเชื่อและคำสั่งสอนของแต่ละศาสนา เช่น ศาสนาพุทธมีข้อห้ามในการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ศาสนาฮินดูมีข้อกำหนดห้ามมิให้บริโภคเนื้อวัว โดยเฉพาะพวกที่วรรณะสูงจะไม่บริโภคอาหารจากสิ่งที่มีชีวิตนอกจากอาหารประเภทผักเท่านั้น ศาสนาไซโรแอสเตอร์มีข้อกำหนดห้ามมิให้บริโภคสุกร ศาสนายูดาห์และศาสนาคริสต์บางลัทธิจะไม่บริโภคและไม่แตะต้องเนื้อสุกร ส่วนในหลักของศาสนาอิสลามนั้น นอกจากจะห้ามมิให้ดื่มเครื่องคองของเมา ห้ามบริโภคเนื้อสัตว์บางประเภท เช่น สุกร สุนัข และสัตว์ป่าดุร้ายที่มีพิษหรือเขี้ยวเล็บแล้ว ยังมีข้อห้ามมิให้บริโภคเนื้อสัตว์ที่ตายเอง หรือที่มีได้รับการเชือดอย่างถูกต้อง ดังนั้น หากได้พิจารณาข้อห้ามของศาสนาต่างๆ แล้ว จะเห็นได้ว่า ข้อห้ามทั้งหลายล้วนมีเหตุผลเพื่อช่วยส่งเสริมให้มนุษย์เป็นคนดีมีศีลธรรม ปลอดภัยเหตุอันจะนำมนุษย์ไปสู่ความเสื่อมทรามทั้งทางร่างกายและจิตใจ การที่หลักศาสนาจำกัดประเภทอาหารการกินและการดื่มก็เพื่อประโยชน์อันจะเกิดแก่มนุษย์ทั้งสิ้น มิใช่เพื่อสร้างความยุ่งยากลำบากหรือเคียดแค้นให้แก่ผู้ปฏิบัติแต่อย่างใด

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์⁴⁸ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ศาสนาอิสลาม” ว่า ศาสนาอิสลามมีบทกำหนดทั้งข้อใช้และข้อห้ามต่างๆ มากมาย รวมทั้งข้อกำหนดต่างๆ เกี่ยวกับการบริโภคอาหาร ได้แก่ การห้ามบริโภคเนื้อของสัตว์ที่ตายเอง เลือด เนื้อหมู สัตว์ที่ถูกนำไปเช่นสรวงหรือพลี สัตว์ที่ถูกรัดคอให้ตายโดยที่มิได้เชือดให้เลือดไหล สัตว์ที่ถูกเชือดโดยมิได้กล่าวนามของอัลลอฮ์ สัตว์ที่สกปรกและน่ารังเกียจ และสัตว์ป่าต่างๆ ที่มีนิสัยดุร้ายหรือที่มีเขี้ยวเล็บแหลมคม เป็นต้น นอกจากนี้ อิสลามยังห้ามเสพสิ่งมีเมาทุกชนิด เช่น บุหรี่ สุรา เหล้า เบียร์ ฝิ่น ยาเสพติด เป็นต้น โดยข้อใช้และข้อห้ามต่างๆ ดังกล่าวเป็นมาตรการที่ใช้วัดความดี-ความชั่ว ซึ่งอิสลามถือว่า มิได้มาจากมติมหาชน หรือมิได้อาศัยขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม และสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องกำหนด

⁴⁷ โมห์มัด อับดุลกาเดร์, ความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องศาสนาอิสลามและชาวไทยมุสลิมใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรบัณฑิต, 2520), หน้า 51-54.

⁴⁸ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ศาสนาอิสลาม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 48-51.

เทวัญ หมักมณีเลิศ⁴⁹ ได้กล่าวไว้ใน “ญะวะหิรฺรูบฺคอรียฺและความรู้เกี่ยวกับอัล-กูรอาน” ในส่วนที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารว่า การบริโภคอาหารตามหลักการและบทบัญญัติของศาสนาอิสลามนั้นมีความมุ่งหมายหลัก 2 ประการคือ เพื่อสุขภาพร่างกายและจิตใจเป็นประการสำคัญ ขณะเดียวกันก็เพื่อให้มีความสำนึกในความกรุณาของพระเจ้าผู้ทรงประทานเครื่องยังชีพด้วยอัลลอฮ์ทรงสั่งให้มุสลิมบริโภคอาหารที่ดีมีคุณค่าต่อสุขภาพร่างกาย และห้ามการบริโภคอาหารที่ให้โทษต่อร่างกาย นอกจากนี้ในการบริโภคอาหารยังต้องคำนึงถึงมารยาทในการกินและดื่มด้วย

มุณีเราะฮ์ บินตุ อับดุลอะซะฟูร⁵⁰ กล่าวไว้ในหนังสือ “อิสลามธรรมบัญญัติแห่งชีวิต” ซึ่งให้เห็นว่า คัมภีร์อัล-กูรอานได้วางกฎเกณฑ์ต่างๆ ไป และกฎเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับอาหารไว้มากมาย โดยเนื้อความในคัมภีร์อัล-กูรอาน ได้ชี้ให้เห็นว่า กฎเกณฑ์และข้อบังคับทุกอย่างที่กำหนดขึ้นก็เพื่อประโยชน์ของผู้นับถือ มิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้เกิดความชากลำบากแก่ผู้นับถือแต่อย่างใด ดังนั้น จึงให้มีข้อยกเว้นสำหรับกฎต่างๆ ในสถานะที่จำเป็น สำหรับในเรื่องอาหารที่ต้องห้ามนั้น คัมภีร์อัล-กูรอานได้กำหนดข้อยกเว้นเป็นการเฉพาะไว้สำหรับในกรณีที่เกิดความคับขันหรือฉุกเฉิน กล่าวคือ เมื่อชีวิตของผู้นับถือนั้นจะได้รับอันตรายจากการอดอาหารดังกล่าว อิสลามอนุญาตให้มุสลิมบริโภคอาหารที่ต้องห้ามได้ในกรณีที่เขาไม่สามารถที่จะหาอาหารอื่นจากอาหารเหล่านี้ได้ แต่ในกรณีดังกล่าวจะต้องไม่ทำเกินขอบเขต กล่าวคือ จะต้องบริโภคแต่พอให้ชีวิตอยู่รอดได้เท่านั้น ข้อยกเว้นนี้จะถือว่าเป็นผลดีก็ต่อเมื่อไม่มีทางเลือกอื่นอีกแล้ว

บรรจง บินกาซัน⁵¹ กล่าวไว้ใน “สารานุกรมอิสลามฉบับเยาวชนและผู้เริ่มสนใจ” เกี่ยวกับในเรื่องฮัจญ์ฮัจญ์ หรือการถือศีลอดในอิสลามว่า การถือศีลอด หมายถึง การงดเว้นจากการกิน การดื่ม การมีความสัมพันธ์ทางเพศ และการทำชั่วทั้งปวง ไม่ว่าจะโดยกริยา วาจา และใจ นับตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้นจนกระทั่งดวงอาทิตย์ตกดินตลอดเดือนรอมฎอน การถือศีลอดเป็นข้อบังคับทางศาสนาที่อิสลามกำหนดให้มุสลิมทั้งชายและหญิงที่บรรลุนิติภาวะแล้วทุกคนต้องปฏิบัติ หากละเว้นจากการถือศีลอดโดยไม่อยู่ในเงื่อนไขที่ได้รับการยกเว้นถือเป็นบาปรุนแรง

⁴⁹ เทวัญ หมักมณีเลิศ, ญะวะหิรฺรูบฺคอรียฺและความรู้เกี่ยวกับอัล-กูรอาน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรพิทยา, 2522), หน้า 156-164.

⁵⁰ มุณีเราะฮ์ บินตุ อับดุลอะซะฟูร, อิสลามธรรมบัญญัติแห่งชีวิต (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญผล, 2525), หน้า 56-70.

⁵¹ บรรจง บินกาซัน, สารานุกรมอิสลามฉบับเยาวชนและผู้เริ่มสนใจ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัสซะลาม, 2542), หน้า 52-54.

วัตถุประสงค์สำคัญของการถือศีลอดก็คือเพื่อให้เกิด “ความเข้มงวดต่ออัลลอฮ์” นั้นหมายถึง การถือศีลอดเป็นการฝึกฝนมุสลิมให้ได้ว่า อาหารและสิ่งต่างๆ ที่อนุมัติให้มุสลิมรับประทานได้ แต่เมื่อใดก็ตามที่อัลลอฮ์ทรงสั่งห้าม มุสลิมก็ต้องละเว้นด้วยความเข้มงวดและสำรวมตนต่อพระองค์

สาเหอะฮับดุลเลาะห์ อัลญุฟรีย์ และคณะ⁵² กล่าวไว้ในหนังสือ “การรักษาสุขภาพอนามัยตามแนวทางอิสลาม” ในส่วนที่เกี่ยวกับการโภชนาการในอิสลามว่า ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญในเรื่องโภชนาการเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากอาหารเป็นสิ่งที่มียุทธผลต่อสุขภาพมนุษย์โดยตรง ดังนั้น หลักการพื้นฐานในเรื่องของโภชนาการในอิสลามก็คือ การเลือกอาหารที่ดีมีคุณค่าสูง การเตรียมอาหาร การชำระล้างทำความสะอาดอาหาร และการทำความสะอาดก่อนบริโภค นอกจากนี้ อิสลามยังห้ามบริโภคสิ่งที่จะทำให้ขาดสติสัมปชัญญะหรือก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย และในทางตรงกันข้าม อิสลามประสงค์ให้มนุษย์บริโภคแต่สิ่งที่ดี ซึ่งอัลลอฮ์ได้จัดเตรียมไว้แล้ว ทั้งที่อยู่บนบกและในทะเลซึ่งมีเป็นจำนวนมากมายมหาศาล

เสาวนีย์ จิตต์หมวด⁵³ เขียนหนังสือเรื่อง “วัฒนธรรมอิสลาม” กล่าวไว้ความว่า อิสลามมีลักษณะเป็นมากกว่าศาสนา กล่าวคือ อิสลามเป็นวัฒนธรรม หรือวิถีแห่งการดำเนินชีวิต ที่ได้วางรูปแบบแห่งพฤติกรรมของมุสลิมไว้ตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้น มุสลิมทุกคนจึงต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรมอิสลามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อัล-กุรอาน และซุนนะห์ และยังได้กล่าวในส่วนที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารในอิสลามว่า การบริโภคอาหารเป็นวัฒนธรรมประการหนึ่งที่ทำให้มุสลิมแตกต่างไปจากศาสนิกอื่น เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปในบางประการ จนกล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของมุสลิม เช่น มุสลิมไม่บริโภคหมู ไม่ดื่มเครื่องดื่มที่ทำให้เกิดความมึนเมา เป็นต้น ซึ่งในความจริงแล้ว หมูมิใช่เป็นอาหารเพียงอย่างเดียวที่ถูกห้ามมิให้บริโภค แต่อย่างไรก็ดี อาหารที่อิสลามเชิญชวนให้มุสลิมบริโภคก็คือ ที่ได้มีบัญญัติห้ามมิให้บริโภค หรือที่เป็นสิ่งหะรอม หรือสิ่งต้องห้าม (Taboo) ก็ดี ต่างตั้งอยู่บนเหตุผลพื้นฐานแห่งการมีสุขภาพที่ดีของมุสลิมทั้งสิ้น นอกจากนี้ หลักในการบริโภค ยังตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมั่งคั่งไม่ฟุ่มเฟือยด้วย

⁵² สาเหอะฮับดุลเลาะห์ อัลญุฟรีย์ และคณะ, การรักษาสุขภาพอนามัยตามแนวทางของอิสลาม (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี: จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการระดับชาติ, 2532), หน้า 19-30.

⁵³ เสาวนีย์ จิตต์หมวด, วัฒนธรรมอิสลาม, หน้า 193-203.

ยูซุฟ ก็อรฎอวี⁵⁴ ได้เขียนหนังสือ “ทะเลาและหะรอมในอิสลาม” ซึ่งให้เห็นว่า หลักการเกี่ยวกับทะเลา (สิ่งที่อนุมัติ) และหะรอม (สิ่งต้องห้าม) ในอิสลามนั้นเป็นส่วนหนึ่งของความไว้วางใจที่อัลลอฮ์เสนอให้มนุษย์ ซึ่งความไว้วางใจเป็นผลให้มนุษย์ต้องปฏิบัติตามที่อัลลอฮ์กำหนด ซึ่งหน้าที่ความรับผิดชอบนี้คือพื้นฐานที่อัลลอฮ์จะใช้เป็นหลักเกณฑ์ตัดสินมนุษย์แต่ละคน และเป็นสิ่งที่กำหนดรางวัล หรือการลงโทษ หากมองจากอีกด้านหนึ่งหลักการทะเลาและหะรอมนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของระบบกฎหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองมนุษย์ให้หลีกเลี่ยงจากความชั่วขณะเดียวกันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในสังคม ซึ่งหลักการดังกล่าวมีเนื้อหาครอบคลุมในทุกการดำเนินชีวิตของมุสลิมในทุกๆ ด้าน

อิบรออิม ที.วาช. มา⁵⁵ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ทำไมอิสลามจึงห้ามกินหมู” ว่าเมื่อทบบัญญัติห้ามกินหมูได้ถูกประทานให้แก่มุสลิมในยุคต้นประวัติศาสตร์ ผู้คนในยุคนั้นไม่รู้สาเหตุว่าทำไมพระเจ้าจึงทรงห้ามเช่นนั้น เพราะผู้ศรัทธาทั้งหลายรู้แต่เพียงว่าเขาเป็น “มุสลิม” และมุสลิมในฐานะที่เป็นผู้นอบน้อมและขอมงานต่อพระประสงค์ของพระเจ้าโดยสิ้นเชิงเมื่อพระเจ้าทรงบัญชาให้ทำสิ่งใด มุสลิมจะปฏิบัติตามบัญชานั้นโดยไม่มีข้อคำถามสงสัย เพราะพวกเขารู้ว่าพระเจ้าทรงมีเหตุผล และรอบรู้ยิ่งเกินกว่าสติปัญญาของมนุษย์จะหยั่งถึง ดังนั้น การปฏิบัติตามจึงเกิดขึ้นด้วยความศรัทธาเป็นประการสำคัญ และปัจจุบันข้อกำหนดห้ามบริโภคเนื้อหมูตามหลักการอิสลาม ได้รับการยืนยันว่ามีเหตุผลหลายประการ ทั้งจากทัศนะของศาสนาและทัศนะทางวิทยาศาสตร์ การละเว้นจากการกินหมูเป็นขั้นตอนหนึ่งซึ่งอิสลามกำหนดไว้เพื่อเป็นการรักษาสุขภาพอนามัย เพราะหมูเป็นสัตว์สกปรก มีนิสัยเกียจคร้าน มุมมามกินไม่เลือก เนื้อหมูจึงเป็นแหล่งพาหุและพาหะของโรคร้ายต่างๆ เป็นต้น

⁵⁴ ยูซุฟ ก็อรฎอวี, ทะเลาและหะรอมในอิสลาม, แปลโดย บรรจง บินกาซัน (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสืออิสลาม, 2539) หน้า 8-15.

⁵⁵ อิบรออิมที.วาช. มา, ทำไมอิสลามจึงห้ามกินหมู, แปลโดย บรรจง บินกาซัน (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสืออิสลาม, 2541) หน้า 1-2.

กรอบความคิดในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องหน้าที่ของวัฒนธรรมอาหารอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาบทบาทหน้าที่ของศาสนาอิสลามที่มีต่อสังคมมุสลิม โดยการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะข้อกำหนดในส่วนที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารของมุสลิมอันเป็นแง่หนึ่งในบทบัญญัติของศาสนาอิสลามว่า ข้อกำหนดในเรื่องการบริโภคอาหารดังกล่าวมีผลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมอย่างไรบ้าง โดยการศึกษาข้อกำหนดในบทบัญญัติของศาสนาอิสลามเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารนั้น ตัวแปรที่มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิม ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 2 ตัวแปร ได้แก่

1). ตัวแปรอิสระ

คือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริโภคอาหารตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม

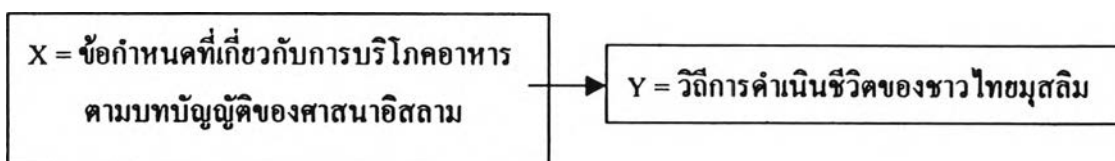
2). ตัวแปรตาม

คือ วิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิม

สำหรับตามความคิดข้างต้น ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานตามวัตถุประสงค์ และกำหนดกรอบความสัมพันธ์ของตัวแปรได้ ดังนี้

ตัวแปรอิสระ X (Independent Variable)

ตัวแปรตาม Y (Dependent Variable)

สมมติฐานการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดสมมติฐานได้ ดังนี้

1. ศาสนาอิสลามมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ชัดเจน ละเอียดย และเข้มงวด แต่ก็มีคามยืดหยุ่นเพียงพอที่จะทำให้มุสลิมดำรงชีวิตได้อย่างปกติ
2. มุสลิมส่วนใหญ่มีความเคร่งครัดต่อข้อกำหนดในเรื่องการบริโภคอาหาร ยิ่งมีความรู้ในเรื่องศาสนามากเท่าไร ก็จะยิ่งมีความเคร่งครัดในการบริโภคอาหารมากเท่านั้น
3. จุดมุ่งหมายหลักในการบริโภคอาหารของมุสลิมก็เพื่อให้เกิดผลดีต่อสุขภาพร่างกาย และจิตใจ
4. จุดมุ่งหมายแฝงในการบริโภคอาหารของมุสลิมก็เพื่อให้เกิดผลดีต่อสังคม
5. พฤติกรรมการบริโภคอาหารของมุสลิมจะมีผลต่อสังคมโดยรวมอย่างลึกซึ้ง ดังนี้
 - 5.1 ทำให้คนที่นับถือศาสนา มีความตระหนักในคำสอนของศาสนาเสมอ ซึ่งส่งผลให้เกิดความสำนึกในเรื่องอื่นๆ ตามมา
 - 5.2 ข้อกำหนดในเรื่องการบริโภคอาหารมีผลต่อการดำรงชีวิตของมุสลิมในการเลือกคบค้าสมาคมรวมกลุ่ม เลือกสถานที่อยู่อาศัย สถานที่ทำงาน การเดินทาง ฯลฯ
 - 5.3 มุสลิมต้องการเรียกร้องให้รัฐบาลออกกฎหมายและระเบียบทางสังคมต่างๆ ขึ้นมารองรับ เพื่อให้สนองต่อความต้องการของมุสลิม
 - 5.4 การสนองตอบจากรัฐบาลต่อเรื่องการบริโภคอาหารจะทำให้มุสลิมทั้งหลายเกิดความพึงพอใจในการเป็นสมาชิกของสังคม

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในวิทยานิพนธ์

เนื่องจากวิทยานิพนธ์ในเรื่องนี้มีคำศัพท์บางคำที่มีความหมายแตกต่างไปจาก
ความหมายทั่วไป ผู้วิจัยจึงขอกำหนดความหมายของคำศัพท์บางคำที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์
เพื่อช่วยให้มีความเข้าใจและมีความสะดวกในการศึกษาวิจัยซึ่งมีดังต่อไปนี้ คือนิยามศัพท์ตัวแปร
และนิยามศัพท์ของการวิจัย โดยจะแยกอธิบายเป็น 2 ส่วน ในการอธิบายคำศัพท์และความหมาย
เหล่านี้ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น คือ

1. นิยามตัวแปรของการวิจัย

ก. ตัวแปรอิสระคือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริโภคอาหารตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม

หมายถึง ข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อัล-กุรอาน
ซึ่งอัลลอฮ์ได้ประทานให้แก่ศาสนิกชนทั้งหมด เพื่อใช้เป็นธรรมเนียมในการดำเนินชีวิตของมุสลิม

ข. ตัวแปรตาม คือ วิธีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิม

หมายถึง การดำเนินชีวิตประจำวัน รูปแบบพฤติกรรม ตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่างๆ
ซึ่งครอบคลุมในทุกแง่มุมชีวิตของชาวไทยมุสลิม

2. นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งทั้งหมดที่มีลักษณะซับซ้อน ซึ่งได้รวมเอาความรู้ ความเชื่อ จริยธรรม กฎหมาย ความสามารถ และอุปนิสัยที่บุคคลได้ไว้ในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคม

อิสลาม หมายถึง ศาสนาอิสลามในกลุ่มของนิกายซุนนะห์ เท่านั้น

คำว่า “อิสลาม” แปลว่า สันติ หรือการขอมนอบน้อมตนเอง ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว อิสลามมิใช่ศาสนา เพราะคำว่า “ศาสนา” หมายถึง คำสั่ง หรือคำสั่งสอนที่มนุษย์ตั้งขึ้นเอง แต่หลักธรรมของอิสลามเป็นธรรมเนียมของชีวิต (Code of life) เพราะอิสลามมีหลักการแห่งชีวิตประจำวันโดยละเอียดพร้อมมูล แต่ด้วยเหตุที่ไม่มีคำใดเหมาะสมไปกว่า คำว่า “อิสลาม” จึงเรียก “ศาสนาอิสลาม” เรื่อยมา

มุสลิม หมายถึง บุคคลที่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทยเท่านั้น

คำว่า “มุสลิม” หมายถึง ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งเป็นผู้ที่นอบน้อมยอมจำนนต่ออัลลอฮ์ ผู้เดียวโดยสิ้นเชิง ฉะนั้นไม่ว่าชนชาติใด ภาษาใด หากนับถือศาสนาอิสลาม เรียกว่า “มุสลิม” ทั้งสิ้น

ฮาลาล หมายถึง สิ่งที่อนุมัติโดยไม่มีข้อจำกัดและการกระทำที่อัลลอฮ์ทรงอนุญาต

ฮารอม หมายถึง สิ่งที่อัลลอฮ์ผู้ออกกฎหมายห้ามโดยเด็ดขาด ใครก็ตามที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับมันจะต้องได้รับโทษจากอัลลอฮ์ในโลกหน้าเช่นเดียวกับการลงโทษทางกฎหมายในโลกนี้ด้วย

มักรูฮ์ หมายถึง สิ่งที่ไม่ได้รับอนุมัติจากอัลลอฮ์ผู้ทรงออกกฎหมาย แต่ก็มิได้ห้ามไว้อย่างเด็ดขาด ซึ่งมีมักรูฮ์อยู่ในระดับต่ำกว่าฮารอม และการลงโทษสำหรับมักรูฮ์น้อยกว่าสิ่งที่เป็นฮารอม ยกเว้นในกรณีที่มีมากจนเกินขอบเขต และกระทำไปในลักษณะที่จะนำบุคคลไปสู่ฮารอม

อิสลามมีการแบ่งแยกเป็นนิกายใหญ่ๆ 2 นิกาย คือ กลุ่มซุนนะห์ (Sunnih) และกลุ่มชีอะห์ (Sheite) ซึ่งแรกเริ่มนั้นนิกายทั้งสองเป็นการแบ่งแยกในทางการเมืองที่ว่าการตีบทอดความเป็นผู้นำประชาชาติอิสลาม แต่มาภายหลังได้มีการแบ่งแยกในเรื่องหลักการและคำสอนหลายประการ แต่สำหรับในเรื่องคัมภีร์นั้น ทั้ง 2 นิกายยึดถือคัมภีร์อัล-กุรอานเล่มเดียวกัน ส่วนหะดีษที่ใช้ร่วมกันก็มีบางเล่ม แต่ส่วนใหญ่ใช้หะดีษจากรายงานที่ต่างกัน โดยประมาณประชากรมุสลิมในปัจจุบันร้อยละ 80 เป็นฝ่ายซุนนะห์ และอีกร้อยละ 20 เป็นฝ่ายชีอะห์

ความเคร่งในศาสนา หมายถึง การปฏิบัติ และการละเว้นการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติของ
หลักการในศาสนาอิสลาม แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. เคร่งในศาสนา
2. ไม่เคร่งในศาสนา หมายถึง การละเว้นการปฏิบัติที่ศาสนบัญญัติกำหนดเป็นประจำ

ชาวไทยมุสลิม หมายถึง บุคคลที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือที่เรียกว่า “มุสลิม”

ชุมชนไทยมุสลิม หมายถึง กลุ่มคนที่นับถือศาสนาอิสลามทั้งหลายที่ได้มารวมตัวกันอยู่
ในขอบเขตพื้นที่เดียวกัน ตลอดจนมีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมต่างๆ ในรูปแบบที่เหมือนกัน
โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้ให้หมายถึงเฉพาะกลุ่มของประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย
โดยที่กลุ่มประชากรดังกล่าวเหล่านี้คือกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนมัสยิดฮารูณ เขตบางรัก
กรุงเทพมหานคร